ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 80 [2440]
10 кастрычніка 1969 г. ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ДЗЕЯЧЫ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ ВЫЕХАЛІ Ў ФІНЛЯНДЫЮ

Для ўдзелу ў Тыдні культуры Беларусі 9 кастрычніка ў Фінляндыю выехала дэлегацыя БССР на чале з намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР Р. Р. Кісялёвым.

У краіну Суомі выехала вялікая група творчых работнікаў нашай рэспублікі: танцавальная група Дзяржаўнага народнага хору БССР, эстрадны ансамбль Белдзяржфілармоніі «Тоніка» пры ўдзеле лепшых спевакоў рэспублікі.

Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі адправіла ў Фінляндыю выстаўкі жывапісу і графікі, вырабаў народных промыслаў, сувеніраў, тэматычных фотавыставак, запісы беларускай музыкі. Адпраўлены таксама мастацкія і хранікальна-дакументальныя фільмы, спецыяльныя радыё і тэлеперадачы.

ВІНШУЕМ!

А. КЛІМАВА І Я. ПАЛОСІН — НАРОДНЫЯ АРТЫСТЫ СССР



Ёсць АКЦЁРЫ, якія яшчэ на пачатку свайго сцэнічнага шляху прыносяць на сцэну паэзію і дух народнай стыхіі.

Такі Яўген Максімавіч Палосін. Просты, задушэўны, з адкрытай душой і сэрцам у творчасці. Ён шукае ў п'есах такія характары і ставарае іх непаўторныя вобразы. Беларускае мастацтва адметнае сваёй народнасцю і, можа, таму Яўген Максімавіч назаўсёды звязаў сваё жыццё са сцэнічным жыццём Беларусі, якой ён аддаў трыццаць гадоў сваёй напружанай і плённай творчай працы. Яго ведаюць гледачы Гомеля, Магілёва, Брэста. У тэатрах гэтых гарадоў ён працаваў у свой час. Каля дваццаці год імя Палосіна на афішы Рускага драматычнага тэатра БССР імя Горкага.

Гледачы любяць яго, аддаюць яму свае самыя шчырыя сімпатыі. Яно і не дзіва, калі ўспомніць, з якой душэўнай аддачай і майстэрствам ён стварaў у розныя часы такія вобразы, як Нічыпар («Хто смяецца апошнім»), Корж («Што пасееш, то і пажнеш»), Кропля («Канстанцін Заслонаў»), салдат Блахін («Порт-Артур»), Акім («Улада цемры»), нарэшце — дзед Шчукар («Узнятая цаліна»), вобраз якога ў выкананні Яўгена Максімавіча — адзін з лепшых у гісторыі пастановак шолахаўскага рамана на сцэне. Гэта толькі некалькі вобразаў з шматлікай і разнастайнай галерэі, створанай артыстам на працягу доўгага сцэнічнага жыцця.

Для мяне асабліва прыемна пісаць гэтыя віншавальныя словы пра Яўгена Максімавіча, бо мне неяк пашчасціла на сустрэчы з ім. Я не забуду яго Кукушкіна («Брэсцкая крэпасць») і Кныша («Галоўная стаўка»). Я шчаслівы, што гэтыя вобразы былі любімымі не толькі для мяне, але і для акцёра, які адкрывае ў ролях глыбінныя крыніцы самабытных характараў.

Яўген Максімавіч даў адметнае жыццё і маім экранным вобразам — стараста («Дзяўчынка шукае бацьку») і кулак («Анюціна дарога»). І ў кінематаграфічнай творчасці давёў Палосін сваё права на ўсенароднае прызнанне.

Няхай і надалей шчасціць на прызнанне і любоў народа таленавітаму Яўгену Максімавічу, народнаму артысту краіны!

Кастусь ГУБАРЭВІЧ.

■

У ТРАПЯТКІМ святле — фігура жанчыны, чалавека, якому партыя загадала быць камісарам рэвалюцыйнага атрада маракоў. Жанчына смяротна паранена. Яна развітваецца маўклівым позіркам і з паплечнікамі, і з гэтым блакітам нябёсаў, і з тымі, каго няма побач і каго яна так любіла, што не пашкадавала дзеля іх жыцця. «Трымайце марку Балтыйскага флоту!» — вымаўляюць яе сухія губы. Нібы запавет. Нібы апошні загад.

І глядзельная зала там, разам з ёю, з Камісарам, — там, у рэвалюцыйным парыванні чырвоных маракоў. Н[illegible] гэта — не актрыса, а сапраўдная жанчына тых незабыўных гадоў, калі кожная атака замацоўвала заваёвы ідэй Леніна. Яна пераконвае і захапляе сваёй маральнай чысцінёй і сталым розумам. Гэта загартаваны характар. Пасланец партыі на флот. Камісар на той, на грамадзянскай...

Але гэта — актрыса. Аляксандра Клімава. Наш таварыш па працы.

Так, працы!

Аляксандра Іванаўна аддае ўсе сілы сваёй душы справе, якой яна служыць штодзённа. І, як нам здаецца, з раніцы да начы. Ва ўсякім разе, на кожнай рэпетыцыі мы бачым яе ўнутрана засяроджанай, гатовай адразу ж пачаць жыццё «ў вобразе», аб якім думала-перадумала, чый характар зрабіла сваім.

Клімава — актрыса мяцежнага тэмпераменту. Таму яе партнёры па сцэне заўсёды чакаюць выбуху пачуццяў гераіні, якую яна сёння іграе, — і так часта гэты выбух бывае для нас раптоўным, застае знянацку, здаецца нечаканым, бо ён нараджаецца непасрэдна, без папярэдніх рамесніцкіх разлікаў, і з'яўляецца вынікам драматычных перажыванняў жанчыны, «жанчыны Клімавай». Бываюць яны і разважлівыя, насцярожаныя, нібы прадчуваючы трагедыю і ідучы насустрач ёй — ці ж не такой была яе Клеапатра, характар заблытаны і адначасова ясны ў сваіх шуканнях! І вулканічная палымянасць прабівалася ў Камісары — Клімавай, каб падначаліць мэтанакіраванай волі атрад матроскай вольніцы. А Ларыса Агудалава, Рашэль у «Васе Жалязновай», Ніла Сняжко ў «Барабаншчыцы»... Нават у меладраматычнай п'есе «Двое на арэлях» Аляксандра Іванаўна ляпіла характар дыялектычна складаны, змястоўны, арыгінальны.

Вучаніца славутай В. Пашэннай, актрыса Клімава добра ведае, як выпрацоўваецца майстэрства. І асабліва дарагім у яе таленце з'яўляецца заўсёднае імкненне быць на ўзроўні патрабаванняў часу. Мабыць, якраз гэтым і тлумачыцца тое, што і гледачы, і мы, яе калегі, адчуваем у творчасці Аляксандры Іванаўны інтэлектуальнае багацце і надзвычай шчырую сардэчнасць. Спектакль з удзелам Клімавай — свята. І мы ганарымся, што яна стала першай рускай актрысай на Беларусі, якой нададзена вышэйшае для работніка сцэны званне.

Юрый СІДАРАЎ,
заслужаны артыст БССР.

ЛІТАРАТУРНЫЯ ВЕЧАРЫ ПІСЬМЕННІКАЎ РАСІЙСКАЙ ФЕДЭРАЦЫІ

У АБДЫМКАХ БРАТОЎ

Як мы паведамлялі ўжо, 6 кастрычніка ў Мінск з Масквы прыехала група пісьменнікаў для ўдзелу ў вечарах літаратуры РСФСР, якія праводзяцца ў Беларусі. Літаратурныя вечары пісьменнікаў Расійскай Федэрацыі прысвячаюцца 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна.

У гэтыя дні па ўсёй Беларусі, ва ўсіх кутках зямлі Купалы і Коласа, на заводах і фабрыках, калгасах і саўгасах, інстытутах і тэхнікумах, праходзяць сустрэчы дарагіх гасцей з працоўнымі нашай рэспублікі, гучаць вершы рускіх і беларускіх паэтаў, адбываюцца сяброўскія гутаркі аб поспехах савецкай літаратуры.

МІНСК

Першымі пасланцоў вялікага рускага народа — літаратараў Расійскай Федэрацыі, удзельнікаў літаратурных вечароў прымалі рабочыя Мінскага камвольнага камбіната. Вечар, які адбыўся ў Палацы культуры камвольшчыкаў, адкрыў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Максім Танк.

З цёплымі словамі прывітання выступіў старшыня савета па беларускай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў СССР, вядомы крытык і літаратуразнаўца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Яўген Мазалькоў.

— Сённяшні літаратурны вечар, — гаворыць ён, — гэта адно са ціплых, але ўсё ж знамянальных праяўленняў ленінскай дружбы нашых народаў. Мы надзвычай усхваляваны цёплым прыёмам на беларускай зямлі.

А пасля ў зале гучалі вершы. Іх чыталі рускі паэт з Новасібірска, удзельнік вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Леанід Рашэтнікаў, Міхась Калачынскі, татарскі паэт Набі Даўлі, Аляксей Русецкі, смалянін Уладзімір Прастакоў, ленінградскі паэт і перакладчык Павел Кабзарэўскі, Еўдакія Лось, волгаградзец Валянцін Ляднёў.

У той жа дзень, 6 кастрычніка, пісьменнікі з Расійскай Федэрацыі былі гасцямі студэнтаў і выкладчыкаў Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна.

Адкрываючы яе, другі сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Іван Шамякін гаварыў аб тым, што паездкі літаратараў у братнія рэспублікі, іх сустрэчы з чытачамі сталі добрай традыцыяй, што яны садзейнічаюць творчаму абагачэнню і ўмацаванню дружбы паміж савецкімі народамі і літаратурамі.

З вялікай увагай слухалі прысутныя выступленне маскоўскага пісьменніка Дзмітрыя Яроміна, якому пашчасціла двойчы бачыць Уладзіміра Ільіча Леніна, члена праўлення Саюза пісьменнікаў РСФСР, галоўнага рэдактара часопіса «Наш современник» Сяргея Вікулава.

А пасля гаспадыняй вечара стала паэзія. Вершы і ўзаемныя пераклады чыталі Дзмітрый Кавалёў (Масква), Уладзімір Гардзейчаў (Варонеж), Анатоль Вярцінскі, Анатоль Грачанікаў, Браніслаў Спрынчан, Уладзімір Аляксееў (Ленінград), Міхась Скрыпка, Язэп Семяжон. Вечар закончыўся вялікім канцэртам удзельнікаў мастацкай самадзейнасці універсітэта.

ГОМЕЛЬ

Адну з груп дарагіх гасцей — рускіх пісьменнікаў Дзмітрыя Кавалёва, Леаніда Рашэтнікава і Уладзіміра Прастакова, а таксама прыехаўшых разам з імі Янку Брыля, Васіля Вітку і Янку Сіпакова, 8 кастрычніка цёпла віталі гамяльчане.

Пасля прыёму ў абкоме партыі госці наведалі вядомы далёка за межамі рэспублікі шклозавод імя Ламаносава.

Янка Брыль, адкрываючы сустрэчу пісьменнікаў з рабочымі шклозавода, гаварыў пра адзінства рускага і беларускага народаў, пра дружбу нашых літаратур.

Рускія і беларускія літаратары расказалі шклозаводцам аб сваёй працы, падзяліліся творчымі планамі, прачыталі вершы.

Як самых дарагіх гасцей сустрэлі пасланцоў братніх літаратур на Гомельскім хімічным заводзе — адным з самых маладых заводаў рэспублікі, адкуль ва ўсе куткі нашай неабсяжнай Радзімы ідуць цягнікі з фосфарнымі мінеральнымі ўгнаеннямі.

А пасля ў заводскім чырвоным кутку сабраліся маладыя рабочыя (а на заводзе іх большасць), каб паслухаць гасцей.

8 кастрычніка рускія і беларускія літаратары выступілі па Гомельскім тэлебачанні, а ўчора, 8 кастрычніка, пазнаёміліся з рэчыцкімі нафтавікамі і сустрэліся з хлебаробамі калгаса «Зара» Рэчыцкага раёна.

БАБРУЙСК

7 кастрычніка горад над Бярэзінай страчаў дарагіх гасцей — галоўнага рэдактара часопіса «Наш современник» Сяргея Вікулава, ленінградскага паэта Уладзіміра Аляксеева, варонежца Уладзіміра Гардзейчава, татарскага паэта Набі Даўлі, а таксама іх беларускіх калег Івана Шамякіна, Еўдакію Лось і Міхася Калачынскага. Тут, у Бабруйску, госці наведалі адно з галоўных прадпрыемстваў горада — фанера-дрэваапрацоўчы камбінат, прадукцыя якога вядома не толькі ў нашай краіне, але і ў многіх краінах свету. Рускія і беларускія пісьменнікі агледзелі прадпрыемства, гутарылі з рабочымі фанернага цэха, цэха дрэваапрацоўкі, а таксама з рабочымі, якія знаходзяцца ў прафілакторыі камбіната.

Гэта было днём. А ўвечары ў гарнізонным Доме афіцэраў адбыўся вялікі літаратурны вечар, на які сабраліся прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі горада, навучэнцы школ і тэхнікумаў, студэнты, рабочыя і служачыя бабруйскіх прадпрыемстваў. Госці пазнаёмілі прысутных са сваімі творамі, а таксама з перакладамі вершаў рускіх паэтаў на беларускую мову.

МАГІЛЁЎ

Раніцой 8 кастрычніка група рускіх паэтаў і пісьменнікаў, якая гасціць на Магілёўшчыне, прыбыла ў абласны цэнтр. Госці адразу ж накіраваліся на Магілёўскі камбінат сінтэтычнага валакна (лаўсану). Дырэктар камбіната В. Бяляўскі расказаў ім аб ходзе будаўніцтва прадпрыемства, аб лепшых людзях усесаюзнай будоўлі. Рабочыя з вялікай увагай слухалі выступленне Івана Шамякіна, Уладзіміра Гардзейчава, Еўдакіі Лось. Асаблівы поспех выпаў на долю ленінградскага паэта-сатырыка Уладзіміра Аляксеева, кожны верш якога ўзнагароджваўся дружнымі апладысментамі.

Увечары паэзія стала гаспадыняй залы магілёўскага Дома палітычнай асветы.

— Ваша рэспубліка перанесла нечуваную па жорсткасці акупацыю, — гаворыць, звяртаючыся да прысутных, Сяргей Вікулаў. — Заўчора мы наведалі Хатынь — помнік велізарным пакутам і гераічным подзвігам беларускага народа. І мы яшчэ больш палюбілі вашу зямлю, вашых людзей. Кожны дзень нашых знаёмстваў і сустрэч з працоўнымі Беларусі прыносіць нам вялікае пачуццё гордасці і захаплення. І наша задача — па-сапраўднаму ўславіць вялікі працоўны подзвіг савецкіх людзей, якія змаглі за такі кароткі час пераўтварыць нашу краіну ў квітнеючы сад.

А потым у зале каля дзвюх гадзін гучалі вершы — на дзвюх братніх мовах.

Учора, 9 кастрычніка, госці з Расійскай Федэрацыі і іх беларускія сябры наведалі вёску Леніна, агледзелі музей-помнік польска-савецкага воінскага братэрства, сустрэліся са студэнтамі Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі.



Літаратары Расійскай Федэрацыі (злева направа) паэт Дзмітрый Кавалёў, галоўны рэдактар часопіса «Наш современник» Сяргей Вікулаў і паэт Уладзімір Гардзейчаў сярод студэнтаў Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна.
Фота І. ЗМІТРОВІЧА (БЕЛТА).

СЛОНІМ

Трэцюю групу пісьменнікаў з Расійскай Федэрацыі гасцінна прымаў 7 кастрычніка старажытны і вечна малады Слонім. Першая сустрэча адбылася ў сярэдняй школе № 4. На сустрэчы, на якой прысутнічалі настаўнікі і старшакласнікі школы, выступілі сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў РСФСР, народны паэт Кабардзіна-Балкарыі, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР Алім Кешокаў, адказны сакратар волгаградскай абласной пісьменніцкай арганізацыі Валянцін Ляднёў, член праўлення Саюза пісьменнікаў РСФСР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Дзмітрый Яромін, ленінградскі паэт і перакладчык Павел Кабзарэўскі, беларускія пісьменнікі Міхась Скрыпка і Аляксей Карпюк. Госці расказалі прысутным аб сваіх творчых планах, прачыталі свае творы.

Потым рускія і беларускія літаратары пабывалі ў гасцях у рабочых Слонімскага мясакамбіната.

ГРОДНА

Чарговы прыпынак гродзенскага маршруту літаратараў РСФСР — калгас «Авангард». Пісьменнікі знаёмяцца з вёскай, гаспадаркай, гутараць з калгаснікамі. Тут жа ўсчыняецца размова аб літаратуры, аб новых творах рускіх і беларускіх пісьменнікаў.

На развітанне калгаснікі просяць:

— Пішыце больш пра вёску. Няхай расце ўраджай добрых вершаў і паэм, аповесцей і раманаў, героямі якіх былі б нашы працаўнікі фермаў і палёў.

Літаратурны вечар пісьменнікаў РСФСР і Беларусі адбыўся 9 кастрычніка ў актавай зале Гродзенскага педагагічнага інстытута імя Янкі Купалы. На ім прысутнічалі выкладчыкі і студэнты вну абласнога цэнтра, рабочыя і служачыя прамысловых прадпрыемстваў, воіны гродзенскага гарнізона.

Па матэрыялах уласных карэспандэнтаў і карэспандэнтаў БЕЛТА.

Алім КЕШОКАЎ

ВЕРШЫ-СТРЭЛЫ

ЯКОЙ НАЦЫІ

Маленькага з дзетдома
бяздзетны ўзяў Ахмед.
«А нацыі якой ён!» — пытаецца
сусед.
Сказаў Ахмед: «Чаго там
спяшацца добрым людзям!
Калі ён загаворыць, тады і ведаць
будзем!»

АЛІМ

Не я адзін — Алім: паўсюль
жывуць Алімы.
І калі б завяшчаць імёны ўсе
маглі мы,
Алімам я б назваў з празрыстым
дном ручай:
Хто чэрпае ваду, мяне там
бачыць хай.

ШЧАСЦЕ Ў КАЛОДЗЕЖЫ

Пароўну прагнучы раздаць
людское шчасце,
напоўніў шчасцем я калодзеж, як
вадою.
Ды шчасце, бачу я, не падзяліць
на часці:
У гэтых — поўнае вядро, у тых —
пустое...

Пераклала Е. ЛОСЬ.

Рыма КАЗАКОВА

■ ■ ■

Жывуць на свеце дзівакі:
На бочку мёду — дзёгцю лыжку.
Ім, прастакам, і не з рукі
Стаць разумнейшымі хоць крышку.

Той недацёпа-недасол
Усіх паіць, карміць ахвочы.
І цягне, нібы чорны вол.
Дурны — ва ўсім чорнарабочы.

Дом спіць, а дурань начаку,
Кудысьці нашча прэцца з дому.
І дастаецца ж дураку,
Як з тых разумных, — анікому.

То ён, анёлак-аднашлюб:
Утрэскаўся ў адну і квіта,
То, дзе б крычаць, — маўчыць, як
слуп,
То, дзе б маўчаць, — крычыць
адкрыта.

Без хітрыкаў, хоць і хіцёр,
Сваё ўсё правіць, што планета
Ўсё ж круціцца — і на касцёр
Гатоў, дзівак пайсці за гэта.
Свет не без іх, а дзівакі
Жывуць на свеце для прыліку,
Няўмелыя на паддаўкі
У справах дробных і вялікіх.

А хітруны з-за іх спіны
Рагочуць: — Бачылі расцяпу!
Прысохнуў да адной, дурны!..
Не мог бы, дурань, ткнуць у лапу.

Гадуй чужыя спарышы,
Калі ўдаву прыгрэў, бядача.
...Хай мне разумнікі прабачаць:
Мне больш дурныя па душы.

Праз іх на свет глядзець відней,
Я з племем іх сябе звяраю,
І дурня, думаецца мне,
Я ў гэтай веры не зваляю.

Давайце чэсна, без маны,
Дыстанцыю і старт адзначым,
І хто разумны, хто дурны —
Пабачым, хітрыя, пабачым!

Пераклаў Я. СЕМЯЖОН.

Леанід РАШЭТНІКАЎ

НА ДАЛЁКІМ ТАЙМЫРЫ

У чэрвень расчынены насцеж
Твой вымыты домік на славу.
І пахне у ім — колькі шчасця! —
Рамонкам і сонцам ласкавым.

І ты басанож па сцяжынцы
Ідзеш і ўсё кветкі шукаеш.
Як рада ты кожнай расінцы,
Што бэз на цябе абтрасае.

А тут, на Таймыры далёкім,
Пурга — няма чым засланіцца,
Нібыта ўсе д'яблы галёкаюць
І ломяцца ў аканіцы.

Гудуць на страсе у саломе.
І губы зпажыўшы, як трубкі,
Цяпло гэтак цягнуць праз комін —
Аж полымя хліпае ў грубках.

Ні печ, ні цяпельца у печы
Не грэе застылае цела...
Няўжо і ад печы старэчай
Таксама душа адляцела!

І толькі мяне не пакіне
Душа, як вадзіца крыніцу.
Як промень на горнай вяршыне,
Ва мне яна будзе свяціцца.
І тут, на краю ўсяго свету,
Я помню — яскрава, дазвання —
Палянку далёкага лета, —
Сусвет нашых даўніх спатканняў.

Там домік стаіць. Вокны насцеж
Расчынены ў чэрвень, у травы.
І пахне у ім — колькі шчасця! —
Рамонкам і сонцам ласкавым.

І ты басанож па сцяжынцы
Ідзеш, і ўсё кветкі шукаеш.
Як рада ты кожнай расінцы,
Што бэз на цябе абтрасае.

Пераклаў Я. СІПАКОЎ.

ДВУХМІЛЬЁННЫ НАВЕДВАЛЬНІК

Двухмільённым наведвальнікам Дома-музея ў Шушанскім у мінулым месяцы стаў наш зямляк, старшы выкладчык Мінскага педагагічнага інстытута Л. Смілавіцкі. Госцю з Беларусі былі ўручаны падарункі — кнігі і альбомы аб жыцці Уладзіміра Ільіча і Надзежды Канстанцінаўны Крупскай у Шушанскай ссылцы.

Такія ж падарункі дырэкцыя музея ўручыла і першаму, пасля двух мільёнаў, наведвальніку гэтага памятнага ўсім савецкім людзям месца — беларускаму паэту Віктару Шымуку.

Група прадстаўнікоў нашай рэспублікі ў гэтыя перадюбілейныя дні робіць паездку па памятных ленінскіх мясцінах. Пабывалі яны і ў Шушанскім.

Дом-музей у Шушанскім быў адкрыты больш як 30 гадоў назад. За гэты час музей агледзелі прадстаўнікі ўсіх братніх народаў нашай краіны. Асабліва павялічыўся паток экскурсантаў у дні падрыхтоўкі да 100-гадовага юбілею з дня нараджэння У. І. Леніна. Кніга водгукаў наведвальнікаў за гэты час магла б скласці шматтомную аповесць аб любві і вялікай удзячнасці правадыру. У кнізе многа запісаў і нашых землякоў.

І. СУЧКОЎ.

12 КАСТРЫЧНІКА — УСЕСАЮЗНЫ ДЗЕНЬ РАБОТНІКАЎ СЕЛЬСКАЙ ГАСПАДАРКІ

АЗЯРНІЦКІЯ ВЕЧАРЫ

Мікалай ГРЫЦАН

Дзед Анішчык стаяў ля весніц, прыслухоўваючыся. Сусед Пецька Жыліч шумеў у сваім доме. Потым дзед убачыў, як Пецька выскачыў на вуліцу і, спатыкнуўшыся аб выступ новага тратуара, расцягнуўся ва ўвесь рост.

— А, чорт! Панакладалі тут...

Стары Анішчык са злосцю стукнуў кіем, падышоў да хлопца.

— Зноў насмактаўся? Можа пад ручкі цябе падняць? Эх, дурань... Памашчаў бы лепш у клуб, а не ў магазін. Толькі не-е, я туды сёння не вазьму цябе. Сорамна перад людзьмі...

— Дарагі... Васіль Кандратавіч, — абтрасаючыся мармытаў Жыліч.

— Ты што — зноў сабраўся ехаць? Зноў жонку пакідаеш з дзецьмі?

— І паеду!.. Кожны вучыць...

— Вернешся! — усміхнуўся дзед. — І пойдзеш да Бандарэнкі на паклон: вазьмі, скажаш, зноў на трактар. Старшыня можа і даруе, ды наша Азярніца не пацерпіць.

— А! — махнуў Пецька рукой і павярнуўся назад, у хату.

Дзед паправіў капялюш і пайшоў у свой звычайны вячэрні абход вёскі. З акон на шырокую брукаваную вуліцу падалі снапы святла. Падсвечанае лісце дрэў здавалася вылітым з серабра.

Не было ў дзеда душэўнага спакою. Сустрэча з шалапутным Пецькам балюча закранула яго.

«Бач ты, паеду! — гаварыў ён сабе, падымаючыся на горку, да цэнтра Азярніцы. — Тратуар яму перашкодзіў, цесна яму, бачыце, стала. Патаптаў бы ты нашу гразішчу, колькі я таптаў... А то хоць бы раз са Слоніма пешкі прычэпаў. Пажыў бы з маё, наглядзеўся б усяго. Тады б так не гаварыў».

Дзед Васіль успомніў сваё хутарское жыццё, жабрацкі двор на схіле камяністага ўзгорка, кастлявага Гнедку, на жылах якога трымалася ўся гаспадарка. За хатай расла галінастая таполя, яна нібы прыкрывала яе ад асенніх вятроў. Пад узгоркам, у лагчыне, ледзь цурчэў ручаёк. Выйдзе, бывала, туманнай раніцай — дыхаць няма чым, як у мяшку. Недзе глуха, з воўчым падвываннем, брэша сабака — з суседняга хутара. Каб не гэтыя жудасныя гукі, то здалося б, што і жывога на свеце нікога няма...

Хутары, хутары... Іх многа было на Слонімшчыне.

Зрэдку Васіль Анішчык хадзіў у Азярніцу, каб атрымаць у павеце патрэбныя паперы або заплаціць падатак. Вёсачка ў адну вуліцу, вузкую і брудную ва ўсе поры года, яна нават хутараніна засмучала трухлявымі стрэхамі і выбітымі шыбамі ў скасабочаных вокнах.

А цяпер ідзе ён, калгасны пенсіянер Васіль Кандратавіч Анішчык, па бетонным тратуары, а побач пралегла шырокая, роўная брукаванка. Уздоўж вуліцы домікі — адзін прыгажэйшы за другі.

Дзед убачыў агні аўтобуса, які падыходзіў да новага павільёна на шырокай плошчы. «Бач ты, паеду!» — зноў падумаў стары пра Пецьку.

У пачатку завулка, пад навіслымі на плот галінамі, ажыўленая гамана. «Зноў бабы сабраліся на вячоркі», — усміхнуўся Анішчык. Пазнаў голас Ганны Курло, самай гаваркой гаспадыні з гэтай вуліцы.

— Вось у «Чырвоным партызане» ўсім калгаснікам газавыя пліткі паставілі, водаправод да кожнага дома цягнуць. А наш Лашкоўскі што думае? Раз над «Прагрэсам» галава, дык і вядзі наперад!

Другая суседка падтрымала яе — дзед Васіль пазнаў камбайнераву жонку Алесю:

— Мой кажа: на справаздачным сходзе ўсё яму выкажам і пра газ, і пра тое, што ў «Чырвоным партызане» людзі больш, як мы, атрымліваюць. Чаму так? Два калгасы побач, мяжа па краі вёскі прайшла, а парадкі розныя. А ў магазіне што робіцца? Тры месяцы на біўной шэрсці на сукенку не дачакаюся.

Хтосьці па-старэчы закашляўся. Няйначай равесніца Анішчыка Параскоўя.

— Усё вам не ў нораў: тое не гэтак і гэта не так. Эх, дочкі! Я вось часта думаю: рана нарадзілася на свет. Мне б пасля вайны нарадзіцца! Я б зараз маладая і здаровая, як ты, Ганулся, была. Ох і пажыла б у смак!..

Болем адгукнуліся ў сэрцы Анішчыка словы старой жанчыны. «Правільна, Пашачка, — расчулена думаў ён, — рана мы з табой нарадзіліся, ай як рана!»

За таполямі ўзвышаецца белакаменны будынак. Тут некалі было некалькі хат-развалюх. Гаспадары іх паехалі шукаць лепшай долі, уцяклі ад голаду і галечы аж за акіян, ды трапілі да іншых, чужаземных паноў, такіх жа лютых і бязлітасных, якімі былі свае.

А цяпер тут сярэдняя школа, лепшая ва ўсім Слонімскім раёне. На дзвесце дзяцей дваццаць пяць настаўнікаў. Можа і дзедавы ўнукі стануць настаўнікамі, а можа інжынерамі. У людзі выйдуць...

Наперадзе зацокалі абцасікі. Дзед пачуў галасы.

— Я так баюся. Раптам Мікалаю Мяфодзьевічу не спадабаецца мой даклад?

(Заканчэнне на 2-й стар.)

На блакітным экране

ТЭРПСІХОРА І АДЗІНАЦЦАТАЯ МУЗА

Як вядома з грэчаскай міфалогіі, муз усяго было дзевяць. Самая маладзейшая з іх звалася Тэрпсіхорай і загадвала аддзелам харэаграфіі. Доўга толькі яны адны займалі такія высокія пасады ў канцылярыі мастацтва. Але вось не так даўно з'явілася дзесятая муза — муза кіно, а за ёю адзінаццатая — тэлебачання. Яны яшчэ настолькі юныя, што нават не атрымалі імёнаў. Але аказаліся, як кажуць, з маладых ды ранніх. Дзесятая і адзінаццатая музы настырныя, і імкнуцца завалодаць багаццямі сваіх дзевяці старэйшых сясцёр.

Сапраўды, кіно і тэлебачанне даволі ўпэўнена скарыстоўваюць тое, што здабыта ў розных галінах мастацтва — літаратуры і тэатры, жывапісе і музыцы, эстрадзе і цырку. Усё бярэцца імі на ўзбраенне, усё асвойваецца, трансфармуецца, набывае спецыфічны кіна- або тэлекаларыт.

Садружнасць балета і тэлебачання, аб якой тут пойдзе гаворка, — з'ява даволі распаўсюджаная. І гэта зразумела. Здаецца, няма такога другога відовішчнага, яркага мастацтва, якое так радавала б вока і больш, чым балет, адпавядала б спецыфіцы тэлебачання, дзе ўсё трэба перш за ўсё **паказаць**. (Параўнаўча невялікая колькасць па-сапраўднаму добрых перадач пра балет па тэлебачанні тлумачыцца, такім чынам, не так недастатковай цікавасцю да харэаграфіі, як недахопам спецыялістаў, кампетэнтных у абедзвюх галінах мастацтва). Гэту «рэнтабельнасць» балета на блакітным экране вельмі дакладна зразумелі супрацоўнікі музычнай рэдакцыі Мінскай студыі тэлебачання: харэаграфія займае ў праграмах, якія яны рыхтуюць, значнае месца.

Трэба сказаць, што ў гэтых адносінах беларускім тэлегледачам і адначасова аматарам балета пашанцавала, можа, больш за ўсіх у нашай краіне. Тры энтузіясты з музычнай рэдакцыі студыі — старшыя рэдактары А. Зарубанаў і У. Ялецкі, галоўны рэжысёр Б. Берцінг, здаецца, робяць усё, каб як мага больш поўна і цікава інфармаваць беларускіх тэлегледачоў аб сучасным стане балетнага мастацтва, аб яго пошуках і знаходках, дасягненнях і няўдачах.

На працягу апошніх некалькіх гадоў яны падрыхтавалі і правялі вялікія цыклы перадач: «Савецкі балет», дзе даваўся гістарычны і геаграфічны агляд харэаграфічных тэатраў нашай краіны, «Расказы пра балет», у якіх асвятляліся найбольш яркія з'явы ў тэатральным свеце, серыя творчых вечароў нашых вядомых майстроў балета і г. д. Гэта яны—супрацоўнікі музычнай рэдакцыі — стваральнікі ледзь не першага і адзінага ў краіне штомесячнага тэлевізійнага часопіса «У свеце танца». Дзякуючы яму мы маглі пазнаёміцца з навінкамі савецкага і зарубежнага балета, разам з вядомымі балетмайстрамі і акцёрамі падумаць над праблемамі сучаснай харэаграфіі, убачыць фрагменты з класікі—наогул пазнаць мноства рэчаў прыемных і карысных аднача‹с›ова. І няхай перадачам гэтым іншы раз не хапала прафесіянальнага ведання дэталяў, няхай не заўсёды атрымлівалася ўсё так, як задумвалася і бачылася аўтарам,— гэтыя дробныя недахопы з лішкам акупляліся захапленнем, вынаходлівасцю і выдумкай сапраўды «галоўных герояў» часопіса — супрацоўнікаў тэлестудыі.

У яркіх тэатралізаваных навагодніх нумарах перад гледачамі ажывалі, напрыклад, даўно знаёмыя балетныя персанажы—Дон Кіхот і Санча Панса, лірычная Адэта і дэманічная Адылія, прынцэса Аўрора і прынц Дэзірэ, выклікаючы ўсмешку сваімі ўльтрасучаснымі поглядамі і прыгодамі ў новай эпосе. Або жартоўная рубрыка «Для тых, хто не любіць балет», дзе было нямала забаўных сюжэтаў і дасціпных знаходак. Не пагарджаў «Свет танца» і сур'ёзнымі тэмамі. На яго «блакітных старонках» можна было ўбачыць і пачуць выступленне народнага артыста СССР Г. Цітовіча аб нацыянальным фальклоры, даведацца аб паходжанні беларускага танца «Бульба», пазнаёміцца з метадамі выхавання будучых артыстаў балета. Запомніліся цікава задуманыя, з тактам напісаныя У. Ялецкім тэленарысы аб такіх складаных у рускім мастацтве фігурах, як С. Дзягілеў, А. Бенуа, М. Фокін. Нават шкада, што такія тэксты прагучалі толькі аднойчы, а потым, як кажуць, адышлі ў нябыт, прабачце, тут больш правільна—у эфір. Ды і наогул даводзіцца пашкадаваць, што сёлета не з'яўляецца больш на экранах гэты змястоўны і цікавы часопіс, які даваў рэгулярную інфармацыю пра харэаграфію, тлумачыў і папулярызаваў яе, а гэта азначае пэўным чынам выхоўваў балетнага гледача.

Трое энтузіястаў з музычнай рэдакцыі не змаглі далей адужыць свае цяжка нагружаныя сані (амаль як на вядомай карціне Пярова!), не заўсёды сустракаючы на сваім шляху падтрымку і дапамогу. Не варта тут падрабязна гаварыць пра цяжкасці, якія ўзнікалі ад недасканаласці апаратуры, ад недахопу кваліфікаваных спецыялістаў (мастакоў, напрыклад, якія добра ведаюць спецыфіку афармлення балетнага спектакля), і пра тое, што часам цікавы пачын не заўсёды знаходзіць падтрымку, а «балетныя» камандзіроўкі даводзілася літаральна выпрошваць і г. д. Магчыма ўсе гэтыя цяжкасці заканамерныя ў рабоце, але ад іх усё ж можна пазбавіцца.

Вартыя пільнай увагі і іншыя цяжкасці.

З жалем гавораць работнікі тэлестудыі пра абыякавасць і пагарду да іх працы з боку кіраўніцтва і адміністрацыі творчых арганізацый і нават саміх артыстаў, з якімі яны часта сустракаюцца. Каб зняць на плёнку або паказаць «жывое» выступленне таго ці іншага калектыву, супрацоўнікам музычнай рэдакцыі тэлестудыі даводзіцца весці працяглыя і не заўсёды паспяховыя перагаворы. Не ўдалося, напрыклад, у апошні раз угаварыць галоўнага дырыжора тэатра оперы і балета запісаць на фанаграму трохмінутнае гучанне аркестра, неабходнае для балетнага тэлефільма, прысвечанага адной з салістак тэатра. Нялёгка ўстанавіць кантакты работнікам тэлестудыі з артыстамі Дзяржаўнага ансамбля танца БССР, Беларускай дзяржаўнай філармоніі і інш. А здавалася б, у паказе па тэлебачанні павінны быць зацікаўлены перш за ўсё названыя калектывы. Для іх гэта сродак атрымаць шматтысячную аўдыторыю, а значыць—цудоўная рэклама. Усё гэта добра «ўлавілі» зарубежныя калектывы і артысты і, як гэта ні парадаксальна, але на тэлестудыі заўсёды лягчэй мець справу з заезджай «зоркай» першай велічыні, чым з салістам беларускага тэатра оперы і балета або іншага якога-небудзь нашага творчага калектыву.

З усімі гэтымі цяжкасцямі работнікам тэлестудыі давялося сутыкнуцца і ў сваёй апошняй сур'ёзнай рабоце—тэлефільме пра салістку балета Р. Красоўскую, зноў-такі амаль «першай ластаўкай», бо ў нас у краіне не было, здаецца, створана яшчэ фільма пра характарную танцоўшчыцу. З усімі гэтымі цяжкасцямі і з яшчэ адной: пры ўсёй «тэлевізійнасці» балетнага мастацтва, яно пакуль што даволі дрэнна паддаецца здымкам. Кінаэкран мае свае асаблівасці, сваю спецыфіку, якой з поспехам ужо авалодалі драматычныя акцёры, але яшчэ не заўсёды артысты балета. Пры непасрэднай сувязі акцёраў з гледачамі ўзнікае нейкі асаблівы эмацыянальны настрой, нейкі асобы эфект дачынення ўсіх прысутных да таго, што адбываецца на сцэне. «У тэатры, як у шклянцы, зараджанай электрычнасцю,—пісаў К. С. Станіслаўскі,—адчуваецца высокае напружанне пачуццяў, якія ідуць са сцэны і з глядзельнай залы, якія даюць іскру жывога злучэння і запальваюць адразу тысячы сэрцаў». Кіна- і тэлеэкран нібы аддаляе гледачоў ад акцёраў, перашкаджае ўтварэнню такой атмасферы, «зараджанай электрычнасцю» сатворчасці. Толькі вельмі вялікім акцёрам, яркім індывідуальнасцям удаецца «прабіць» гэту сцяну. (З сучасных балерын я назвала б, здаецца, пакуль толькі адну М. Плісецкую).

Але тым не менш аўтары беларускага фільма пра танцоўшчыцу Р. Красоўскую—сцэнарыст У. Ялецкі, рэжысёр Б. Берцінг, аператар У. Пранько робяць усё магчымае, каб тактоўна, мякка і ў той жа час эфектна паказаць артыстку, падкрэсліць моцныя бакі яе майстэрства, ніveліраваць некаторую аднастайнасць яе рэпертуару. Танцавальны дывертысмент у фільме аб'яднаны простым, але прыемным сюжэтам: летуценні традыцыйнага тэатральнага персанажа П'ера, навеяныя прыгожай кветкай, нібы ажываюць у сюжэце ўсходніх, цыганскіх, іспанскіх і негрыцянскіх танцаў. Дробныя недахопы фільма, натуральныя пры ўсіх тых цяжкасцях, аб якіх ужо ішла тут гаворка, лёгка акупляюцца радасцю ад сустрэчы з артысткай, ад знаёмства з беларускім харэаграфічным мастацтвам.

Даводзіцца шкадаваць, што ў такіх фільмах не былі зняты ў свой час такія выдатныя майстры нацыянальнага балетнага тэатра, як А. Нікалаева, З. Васільева, С. Дрэчын, Н. Младзінская, Т. Караваева, Б. Карпілава, Я. Глінскіх і многія іншыя. Усведамленне непапраўнасці гэтых страт павінна, як мне здаецца, прымусіць работнікаў нашых тэле-і кінастудый з яшчэ большай увагай паставіцца да творчасці сучасных майстроў балета (ды і не толькі балета, вядома!). Бо захаванне і папулярызацыя лепшых дасягненняў нацыянальнай культуры — адна з адказных і ганаровых нашых задач.

Юлія ЧУРКО.

КІНО

НА ЖАЛЬ— ФАЛЬСТАРТ...

Неяк ужо так атрымалася, што фільмы, прысвечаныя людзям спорту, вырашаліся ў нашым кінематографе часцей за ўсё ў жанры камедыі. І нават у тых выпадках, калі аўтары фільмаў спрабавалі вырашыць іх не камедыйнымі сродкамі, звыклае, традыцыйнае міжволі перамагала кінематаграфістаў — карціны атрымліваліся вельмі і вельмі лёгкаважкія, далёкія ад глыбокага разумення характару спартсмена, сур'ёзных праблем спорту.

Успомнім некалі папулярныя карціны «Варатар», «Першая пальчатка», «Запасны ігрок», «Баксёры», «Спартыўны гонар», «Хакеісты» і іншыя. Многія сюжэтныя сітуацыі, канфлікты вандравалі з фільма ў фільм—стваральнікі чарговай карціны іншы раз амаль літаральна паўтаралі тое, што было ў папярэдняй. Напрыклад, аснову многіх фільмаў складала гісторыя фанабэрыстага спартсмена, які ў фінале ўсведамляе свае памылкі. Героі гэтых твораў, як правіла, не баяліся цяжкасцей, лёгка пераадольвалі іх і весела, бестурботна ішлі па жыцці пад гукі бадзёрых, жыццярадасных песенек.

Напэўна, няма патрэбы гаварыць, што спорт гэта не толькі свята, не толькі яркае відовішча, але і воля, мужнасць, упартая праца. Жыццё спартсмена сапраўды багата драматычнымі сітуацыямі, вострымі канфліктамі. Кінематаграфісты ж чамусьці старанна абыходзілі будзённы, «празаічны» бок спорту, не раскрывалі яго складанасці.

Фільм аб спорце створаны і на кінастудыі «Беларусьфільм» сцэнарыстам Ю. Лакербаем, рэжысёрам М. Калінічым, аператарам А. Аўдзеевым. Называецца ён «Сатвары бой» і прысвечаны фехтавальшчыкам. Сам факт, што студыя звярнулася да новай для сябе і цікавай тэмы, не можа не радаваць, тым больш, што беларускія фехтавальшчыкі не раз перамагалі ў адказных спаборніцтвах у нас і за рубяжом.

Фільм закранае маральныя праблемы. У карціне гаворка ідзе аб спартыўным саперніцтве, таварыскіх адносінах, аб нялёгкіх шляхах, якія вядуць спартсмена да п'едэстала гонару. У аснове сюжэта фільма—вострая канфліктная сітуацыя. Спартыўная барацьба паміж сябрамі-фехтавальшчыкамі Іванам Палескім і Мікалаем Ястрабавым за першае месца нязменна прыносіць перамогу Івану. Лёс Мікалая—заўсёды быць другім. Але вось Іван пашкодзіў сабе руку і выбыў са спаборніцтваў. Міжвольны віноўнік гэтага няшчасця — Мікалай. Можа тут злосны намер?

Напэўна, самае простае раскрытыкаваць карціну, сказаўшы, што «гэта не тыпова», а для падмацавання гэтага «жалезнага» аргумента прывесці прыклады, якія начыста абвяргнуць нават самую магчымасць узнікнення ў нашым жыцці такіх сітуацый. Якраз так і робяць некаторыя, выступаючы ў друку, хоць з большасцю іх заўваг па сутнасці мастацкіх недахопаў карціны нельга не згадзіцца. (Я маю на ўвазе, прынамсі, пісьмо майстра спорту Уладзіміра Амвросьева, змешчанае ў газеце «Літаратура і мастацтва» 16 верасня г. г.).

Аўтары фільма—гэта адразу ж кідаецца ў вочы, пасля першага ж знаёмства з героямі—яўна прэтэндуюць на глыбокае даследаванне характараў. Характары асноўных герояў як быццам сапраўды складаныя. На жаль, гэта складанасць выглядае ў фільме штучнай ускладнёнасцю, яна з самага пачатку зададзена аўтарамі. Вы глядзіце карціну, сочыце за ўчынкамі герояў, і вас не пакідае адчуванне наўмыснасці менавіта такой трактоўкі вобразаў кінатвора, менавіта такога паказу падзей. Сапраўдную сутнасць паводзін герояў, матывы тых ці іншых учынкаў часам цяжка ўлавіць. Нейкая няпэўнасць ва ўзаемаадносінах людзей, якія насяляюць фільм, не дае выразнага ўяўлення аб тым, што ж такі, нарэшце, адбываецца, хто мае рацыю, хто вінаваты і аб чым, шчыра кажучы, ідзе гаворка.

Сюжэт фільма слізгае, не затрымліваючыся. Немагчыма спыніцца, разабрацца, што да чаго, якія ж сапраўдныя мэты ў таго ці іншага героя. Жыццё персанажаў праходзіць нібы ў паўзмроку, відаць толькі абрысы фігур, але пільна, уважліва разгледзець іх нельга. Рэплікі герояў шматзначныя, з «падтэкстамі», сэнс слоў іншы раз вельмі завуаліраваны. Можна разумець і так, і гэтак.

Ніхто не пярэчыць супраць дэталёвага, глыбокага аналізу складаных чалавечых адносін, паказу дыялектыкі характару, мастакоўскага даследавання тонкасці душэўных рухаў. Калі мастаку ўдаецца іх раскрыць, захапіць нас глыбокім разуменнем чалавечай псіхалогіі, гэта цудоўна. Але калі думка па сваёй сутнасці адназначная, а героі ардынарныя, дык ніякія хітрыкі не выратуюць становішча.

Ускладнёныя драматычныя ходы, калі гледача спачатку наводзяць на думку аб вінаватасці Мікалая, каб потым, пад заслону, рэабілітаваць яго, калі паказваюць расследаванне Валодзем выпадку на возеры як высакародны ўчынак, каб пазней раскрыць гледачу вочы на тое, што яго дзеянні прадыктаваны эгаістычнымі мэтамі,—усё гэта, само па сабе зразумела, не экскурсы ў псіхалогію. Колькі мы ведаем фільмаў-дэтэктываў, дзе сюжэтныя ходы гранічна ўскладнены, заблытаны, а героі бясколерныя і адналінейныя. Заблытаць гледача прасцей, чым стварыць жывы, шматгранны характар.

У карціне ёсць эпізод, калі Валодзя прыходзіць на іпадром, робіць стаўку на самага дрэннага, з пункту гледжання аматараў скачак, каня і выйграе вялікі куш, таму што конь прыходзіць першы. Валодзя паводзіць сябе ў гэтай сітуацыі як азартны ігрок невыпадкова. Удача на іпадроме нібы пераконвае пыхлівага Валодзю, што трэба зрабіць буйную стаўку і ў жыцці. Няхай людзі думаюць, што ён загнаны конік у спорце, а ён даб'ецца свайго, будзе першы, яму будуць апладзіраваць, ён, а не Іван, не Мікалай, узыдзе на п'едэстал гонару. Каб сцэнарыст больш старанна і падрабязна распрацаваў характар Валодзі, глыбей раскрыў матывы яго паводзін, эпізод гэты, відаць, загучаў бы па-сапраўднаму. У карціне ж яго сэнс наўрад ці даходзіць да многіх гледачоў.

У фільме адчувальная тэндэнцыя, якая, на жаль, мае месца ў радзе кінатвораў апошніх гадоў. Я маю на ўвазе нястрымнае імкненне некаторых кінематаграфістаў абавязкова ўнесці ў свой фільм элементы так званага «мадэрну».

Гэты самы ліпучы «мадэрн», нечакана ўзнікае нават там, дзе ён, здавалася б, менш за ўсё патрэбен. Праяўляецца ён па-рознаму. Тут і нічым неабгрунтаваная аўтарская недагаворанасць, і няпэўнасць характараў, і імкненне да стылявой мудрагелістасці, і «прыгожы» і «кіношны» антураж, які павінен здзівіць гледача. Прыхільнікам моды, аб якой ідзе гаворка, хочацца гаварыць не проста, звычайна, нармальным чалавечым голасам, а неяк шматзначна, незвычайна. Бо, не дай бог, хто-небудзь з калег падумае, што ты недастаткова сучасны.

Можа, эпізод прыезду спартсменаў, герояў фільма, да старога, які робіць драўляныя скульптуры, у другой карціне ўспрымаўся б зусім нармальна, не выклікаў бы ўнутранага супраціўлення. Але ў фільме «Сатвары бой» ён выглядае наўмысным, надуманым, таму што героі карціны жывуць у свеце, які далёка не заўсёды ўспрымаеш як свет рэальны, свет жывы. Вельмі многа ў ім умоўна-кінематаграфічнага, выпусташанага, дысталяванага.

І зусім інакш выглядаюць эпізоды, у якіх з'яўляецца стары трэнер. Ён просты, натуральны і мудры. Таму сачыць за паводзінамі гэтага чалавека, слухаць яго вельмі цікава. У ім няма ўяўнай складанасці, але з кароткага знаёмства мы адчуваем яго характар. Як дысаніруюць гэтыя сцэны з іншымі, напрыклад, адкрыта зададзеным эпізодам размовы Івана і Мікалая ля моста.

Слабая драматургія стала перашкодай для маладога рэжысёра, на мой погляд, здольнага. Бо карціне пры ўсіх яе недахопах, самых сур'ёзных памылках не адмовіш у прафесіяналізме. Аб гэтым сведчыць узровень акцёрскай ігры асноўных выканаўцаў—Г. Сайфуліна (Іван), І. Буранта (Мікалай), А. Збруева (Валодзя), дынамічны мантаж, асабліва ў сцэнах спартыўных паядынкаў, уменне раскрыць спартыўную барацьбу як процiборства розных характараў, тэмпераментаў.

Мне здаецца, што фільм «Сатвары бой»—гэта лепшая работа аператара А. Аўдзеева. Ім створаны выразныя партрэты герояў, выдатна зняты «пад хроніку» сцэны спаборніцтваў.

Аўтары фільма зрабілі пакуль яшчэ рэдкую ў нашым кінематографе спробу пагаварыць аб спорце ўсур'ёз, закрануць яго важныя маральныя праблемы. Але добрыя намеры, як і пошукі цікавых фармальных рашэнняў, самі па сабе яшчэ не робяць твор мастацкім. Для гэтага патрэбна яшчэ многае, і, канечне, паўнацэнная драматургія.

Анатоль КРАСІНСКІ.

У МАЙСТЭРНІ АРХІТЭКТАРА

ТРЭЦЯЕ ВЫМЯРЭННЕ

Упакоі ўвесь час адчынены вокны. Льву Тамкову здаецца, што так лягчэй працаваць. Калі маеш справу з аб'ёмамі, з дамамі, у якіх будуць жыць людзі, табе патрэбны і гэты вулічны шум, і водар з ракі, і далёкая смуга на гарызонце.

Пад вокнамі гудзе тралейбус, і Тамкоў у думках прасочвае яго шлях. Вось ён зрабіў прыпынак перад будынкам гарсавета, вось пастаяў перад светафорам і, набіраючы скорасць, панёсся ўздоўж плошчы.

Два гады запар Тамкоў пачынаў з плошчы кожны свой рабочы дзень.

Спачатку на тым месцы, дзе стаіць зараз трохпавярховы «тамкоўскі» рэстаран, нічога не было.

Прапанову выкарыстаць для будоўлі рэстарана пляцоўку каля трыбун сустрэлі адразу не вельмі прыхільна.

— Рэстаран на плошчы? — пыталіся са здзіўленнем. — Няўжо ў горадзе не знайшлося лепшага месца?

Пад лепшым разумелі не такое параднае, цішэйшае, схаванае ад людскіх вачэй.

Не, для трывогі не было падстаў.

— Рэстаран на плошчы, дзе горад будзе наладжваць афіцыйныя прыёмы, спраўляць вяселлі, адзначаць памятныя даты, не парушыць ансамбля, ён не будзе чужы ні тэатру, ні трыбунам, ні спартыўнаму палацу, што размясціліся побач. Іншая рэч — умовы, якія дыктуе сама пляцоўка.

Ні адзін горад не ведае, бадай, такога спалучэння каменю і зеляніны, як Гомель. Цяжка сказаць, ці гэта дрэвы ўзялі ў палон горад, ці горад, стаўшы на дыбачкі, прабіўся праз дрэвы да ракі...

Першы праект, складзены Тамковым, арыентаваў рэстаран на плошчу, на дамінанту помніка—і быў адвергнуты. Другі павярнуў рэстаран на парк — і таксама не быў прыняты.

Калі вы цяпер спыніцеся перад рэстаранам на плошчы, вы перш за ўсё адзначыце, як удала выкарыстаў архітэктар адведзенае яму месца. Сухі канструктыўны профіль будынка па-свойму ўзбагаціў плошчу, зрабіў больш разнастайнай яе кампазіцыю. У мажорнае гучанне плошчы рэстаран нібы ўнёс сваю ўрачыстую ноту.

А варта вам пераступіць парог крыштальнага кубіка на плошчы, як вас апануе цудоўнае адчуванне палёту, плавання. Палац нібы завіснуў над зялёным морам парку. Масцік балкона, які быццам паўтарае формай крутую хвалю, узмацняе гэтую ілюзію. Трэці варыянт праекта ўвабраў у сябе вартасці першага і другога, пазбавіўшыся ад іх недахопаў.

Кажуць, архітэктар — гэта рэжысёр і акцёр у адной асобе. Калі вызначылася задума, знойдзены аптымальныя варыянты, ён пачынае ўсё спачатку — цяпер ужо як выканаўца.

Ніхто ж так не залежыць ад матэрыялу, як ён. Матэрыял — гэта тэхналогія, тэхналогія — гэта форма. Толькі калі ўдалося дастаць шклопакункі вялікага памеру, стала канчаткова ясна, якім будзе фасад, перасоўныя перагародкі далі магчымасць цікава вырашыць інтэр'ер, закласці ў праект трансфармацыю залаў. Шклопакункі робяць на Украіне, перасоўныя перагародкі — у Ленінградзе, і не заўсёды будаўнікі, якім без навінак спакайней, зацікаўлены, каб ажыццявіць усе задумы архітэктара.

Амаль паўтара года будаваўся рэстаран на плошчы. Цяпер, калі ён стаў неад'емнай яе часткай, ніхто ўжо не сумняваецца, што іменна тут і павінен быў стаяць гэты прыгажун. Рэстаран лічаць адным з лепшых будынкаў горада, у Гомель едуць па вопыт, архітэктара віншуюць, а ён ходзіць незадаволены, скардзіцца на недаробкі будаўнікоў, на памылкі ў праекце.

Тое, што сёння нараджаецца ў шумнай майстэрні Тамкова, мала чаго агульнага мае з рэстаранам і разам з тым нясе тыя ж адзнакі індывідуальнасці, пошуку.

У стадыі рабочых чарцяжоў знаходзіцца праектаванне эксперыментальнага корпуса аддзялення механікі і палімераў Акадэміі навук БССР. Гэта будзе алюмініевы паралелепіпед, аздоблены стэмалітам — новым матэрыялам на аснове шкла, які толькі пачынае ўкараняцца ў практыку. Вертыкальныя рабрыны падкрэсляць стромкі ўзлёт будынка (гораду не хапае высотных дамінант) і разам з тым выканаюць досыць празаічную функцыю: абароняць вокны ад прамых праменяў сонца. Цікавыя задачы ўдалося вырашыць у індывідуальных праектах жылога дзевяціпавярховага дома, невялікага рэстарана-карчмы. Пра іншыя задумы Тамкоў пакуль што не гаворыць, рана.

Льва Мікалаевіча нядаўна прызначылі галоўным архітэктарам Гомельскіх абласных праектных майстэрань «Белдзяржпраекта». Клопату прыбавілася.

Але колькі б ні было спраў, заўсёды ў адзін і той жа час Тамкоў прыходзіць у сваю майстэрню. Адчыняе вокны... Прыслухоўваецца да шуму горада... Схіляецца над кульманам.

М. МАРЦІНКОЎСКІ.

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

АЗЯРНІЦКІЯ ВЕЧАРЫ

— А ты не чытай, а сваімі словамі расказвай, як на ўроку.

— Дык то ўрок...

— Бяжым! Напэўна, усе сабраліся.

Хутка на другім паверсе школы засвяцілася некалькі вокан, у іх зарухаліся цені. Нехта падышоў да аднаго з іх так блізка, што Анішчык, прыглядзеўшыся, пазнаў дырэктара школы Пішукевіча. «Відаць, у Мяфодзьевіча таксама вячоркі, настаўніцкія», — падумаў стары.

Пастуквае палка. То з'яўляецца ў снапах святла, то зноў знікае ў цемры постаць сухенькага, але яшчэ бадзёрага старога ў капелюшы і дабротным паліто. Ён робіць прапісаную ўрачом вячэрнюю прагулку.

Каля каланады сельскага клуба — дырэктар яго, Аляксей Макарэвіч.

— Добры вечар, сынок. Кіно будзе?

— Сёння ж панядзелак, Васіль Кандратавіч. Хлопцаў чакаю. Рыхтуемся да святочнага канцэрта. Ды вы заходзьце, паслухайце.

Макарэвіч прывык да такіх прыходаў старога. Рэагуе Анішчык на ўсё шчыра і па ім вызначаюць рэакцыю гледача.

На сцэне, у залатым кругу юпіцера стаяла дзяўчына. Ды гэта ж Люда, па другі бок ад Пецькі Жыліча жыве! Дзед разгладзіў далонню сівыя шчацiністыя вусы, адкінуўся на крэсле.

— Пачалі, Люда! — гукнуў Макарэвіч і сеў побач з дзедам.

— Валянцін Таўлай. «Жаўрук»! Гэты верш напісаны ў суседняй вёсцы Рудаўка ў дваццаць дзевятым годзе. Тады паэту было пятнаццаць гадоў.

— Ну, пра ўзрост не абавязкова, — заўважыў Макарэвіч. — Чытай!

Доля ты наша—сумнае жніва,
Думка пра сноп, што сцяжэе ў руках...
Капае звонка на сэрца, на ніву
Горкая песня—сляза жаўрука.

Стары Анішчык уздыхнуў, прыплюшчыў цяжкія павекі. Ён бачыць і гэтае нязжатае гарыстае поле, і жаваранка, які плача над ім. Убачылася яму і старая таполя ля хутарской хаты, непрыкметны ручаёк, які ледзь журчыць у траве.

Не гаруй—надарвеш толькі грудзі,
Без пары жаўрука не кляні.
Серабром аб замёрзлыя груды
Жаўруковае сэрца звініць.

— Вельмі добра! — сказаў з залы Макарэвіч. — Цяпер «Палёт гадоў».

Люда ўся падалася наперад, вось-вось узляціць, нібы птушка.

Падзякуй Леніну, ланцужніца мая,
што сэрца сына напаіў ён гартам,
і сын, узняўшы сэрца, бы маяк,
не пакідае вызначанай варты.

— Стоп! — Аляксей Макарэвіч падышоў да рампы. — Больш унутранай сілы, выразнасці, Люда. Ідзе трыццаць пяты год. Таўлай цяпер ужо вопытны рэвалюцыянер. Яго зноў схапілі і кінулі ў турму. І вось у засценку нараджаюцца вершы... Іх піша стойкі, упэўнены ў сваёй праўдзе змагар-бальшавік. Разумееш? Працягвай!

Дзед Анішчык азірнуўся і ўбачыў, што ўжо не адзін ён слухае вершы земляка. У праходзе тоўпіліся дзяўчаты. Сярод іх ён пазнаў Валю Мурыну, фельчарыцу, якая лечыць яго. У чалавеку, які прысеў на падлакотнік крэсла, Анішчык пазнаў галоўнага ўрача ўчастковай бальніцы Мікалая Мікалаевіча Брыгадзіра. А вунь і дарожны майстар Віктар Бачко. Прыхіліўся да сцяны, цярэбіць замок-маланку на сваёй прыгожай куртцы.

Люда пайшла за кулісы. Пад столлю загарэлася люстра. Стары зажмурыўся ад яркага святла. Макарэвіч запытаўся:

— Мікалай Мікалаевіч, як у вас?

— Усе сабраліся, можна пачынаць.

— Спевакі, на сцэну! — распарадзіўся Макарэвіч. — Вы запяваеце, Мікалай Мікалаевіч. Станьце ў сярэдзіну. Пачнём з «Лясной песні».

Дзед Васіль адчуў, што ён засядзеўся сярод гэтых вельмі занятых сваёй справай людзей. Выйшаў з клуба.

Перад ім у невыразных абрысах будынкаў ляжала шырокая вясковая плошча. У шкляной вітрыне новай аптэкі адбіваліся зоркі. Нехта адчыніў дзверы чайной, зачыніў яе, загрымеў замком. Ля прамтаварнага магазіна патупаў вартаўнік, закурыў і схаваўся за вуглом.

Потым на асветленым вулічным ліхтаром пятачку з'явіўся лейтэнант міліцыі Дарафееў. Участковы ўважліва агледзеў плошчу, расшпіліў верхнія гузікі шыняля і прысеў на садовую лаўку ля сельсавета. Старому захацелася пагаварыць з прадстаўніком улады.

Участковы не здзівіўся, ён прывык сустракаць старога Анішчыка ў гэты час. Устаў, паваеннаму падцягнуўся:

— Добры вечар, Васіль Кандратавіч! Як жыццё?

— Жыццё змянілася на ўсе сто працэнтаў, Уладзімір, — бадзёра адказаў стары.

Раптам ён насцярожыўся, прынюхаўся.

— Было б яшчэ лепш, калі б гаспадарыць як след умелі,— злосна прабурчаў ён. — Чуеш, балотнай прэллю пацягнула? Гэта адтуль, дзе раней возера было.

— Возера? Хіба было такое?

— Ад яго і назва вёскі пайшла — Азярніца. Сорак гектараў займала. Было возера, ды сплыло... Ты ж толькі тры гады тут. Не ведаеш. А атрымалася так. Панаехалі аднойчы з горада, пачалі абмерваць, палохаць рыбу і птушак. Для чаго, думаем? Растлумачылі нам: возера абмялела, на дне многа нейкіх каштоўных адлажэнняў накапілася. Трэба, маўляў, возера паглыбіць, а заадно выкарыстаць на палях прыродныя ўгнаенні. Ну, спусцілі ваду... Колькі рыбы загінула!

— І што ж, дапамаглі ўраджаю ўгнаенні? — пацікавіўся ўчастковы.

— А яны так на дне і засталіся... Відаць, забыліся, або другое рашэнне выйшла. А замест возера — смярдзючыя лужыны ды бур'ян з крапівой.

— Сапраўды, галавацяпства.

— А каб было ў нас возера, дык тут табе і рыба, і катанне на лодках, і каток на лёдзе зімой. Раскоша, забава, адпачынак! Тады, можа, радзей бы заглядвала наша моладзь вунь туды. — Дзед злосна ткнуў палкай у бок чайной і прадуктовага магазіна. — У наш час, бывала, толькі па вялікіх святах «прычасце» прымалі, а зараз —ну ніякай строгасці!

— Хочаце сказаць, што парадку малавата...

— А што? У магазін за адзін раз прывозяць дзве машыны віна. Хіба гэта парадак? Вось і цягне некаторых туды. Ты дзе быў, калі меліяратары прыязджалі? Тры гадзіны абедалі. Гэта ў рабочы час!

Участковы маўчаў.

— Маўчыш... Думаеш, што і ў камунію з такім парадкам можна заехаць? Бывай, ахоўнік парадку!

— Спакойнай ночы... — раптам закашляўся міліцыянер.

Дзед упэўнены, што ўжо праз пяць — дзесяць гадоў Азярніца прыме аблічча гарадской ускраіны або пасёлка. З'явяцца вуліцы двух- і чатырохпавярховых добраўпарадкаваных дамоў, з ваннамі, газам і іншымі камунальнымі зручнасцямі. Такія дамы ўжо будуюцца па ўсёй акрузе. Калі разгорнецца такое будаўніцтва масава, у вёску пачне вяртацца моладзь, якую зманіла вясёлае і зручнае гарадское жыццё.

Гэтую будучыню дзед Васіль справядліва звязвае з новым Статутам сельскагаспадарчай арцелі, які будзе абмяркоўвацца на будучым з'ездзе калгаснікаў.

Вось і зараз, прыйшоўшы дамоў, ён адзявае модныя рагавыя акуляры (іншых аптэка не прадае) і чытае, што пішуць у газетах. Сам ён галасуе за кожны пункт Статута. Праўда, яму здаецца, што ў Статуце мала строгасці. Трэба было б мацней запісаць аб дысцыпліне працы, аб адказнасці калгасніка перад сваёй арцеллю, аднавяскоўцамі, вёскай.

У акне быў відзён малады халодны месяц. Відаць, будуць ужо замаразкі. У доме Пятра Жыліча свяцілася толькі акно на кухні. Там Пецева жонка развешвала дзіцячую бялізну. Дзед Васіль задаволена кіўнуў галавой: усё абыдзецца. Вось прачнецца заўтра Пецька, убачыць кранутыя барвай пералескі, пачуе рокат трактара за ўзгоркам, адчуе цяпло яшчэ не астылага ў асеннім небе сонца, і яму стане сорамна за ўсё сённяшняе...

в. Азярніца, Слонімскі раён.

ЧАСОПІСЫ ў кастрычніку

ПОЛЫМЯ БЕЛАРУСЬ МАЛАДОСЦЬ

«ПОЛЫМЯ»

Дзесятая кніжка часопіса адкрываецца вершам Васіля Зуёнка «Апасіяната». Тут жа друкуюцца працяг рамана Уладзіміра Карпава «Сотая маладосць», апавяданні рускіх пісьменнікаў, якія жывуць і працуюць у Беларусі, — Барыса Казанава, Валянціна Тараса, Уладзіміра Кудзінава і Алега Наважылава, паэма Аляксея Русецкага «Маналог Зямлі».

У раздзеле «Публіцыстыка» — дарожныя нататкі Сяргея Грахоўскага «Ульянаўск, дом № 58...» і артыкул Васіля Хомчанкі «Справа аб замаху на Леніна». Знойдуць чытачы ў нумары і нарыс Рыгора Семашкевіча «Лічыла дні зязюля...».

Ёсць у часопісе раздзел «Успаміны, дзённікі, дакументы». У ім — артыкул Уладзіміра Дубоўкі «Шчаслівы, што ведаў яго» (да 70-годдзя з дня нараджэння Адама Бабарэкі) і артыкул Аляксандры Бергман «За турэмнымі кратамі» (пра Браніслава Тарашкевіча).

Акрамя гэтага, часопіс прапануе чытачам артыкулы «Крэсы ў агні» Аляксея Сарокіна (старонкі гераічнага змагання працоўных былой Заходняй Беларусі за сваё сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне), «Максім Багдановіч і музыка» Ізідора Нісневіча, «Трывожная памяць (нататкі пра новыя творы)» Алеся Кучара і «Пра вайну пасля вайны» Васіля Жураўлёва.

У раздзеле «Сярод кніг» друкуюцца рэцэнзіі: Антона Бялевіча на зборнік вершаў Міхася Калачынскага «Паясы», Генадзя Бураўкіна — на выбранае Ніла Гілевіча «Лісце трыпутніку», Льва Шакуна — на манаграфію У. Анічэнкі «Беларуска-ўкраінскія пісьмова-моўныя сувязі», Алега Лойкі — на даследаванне М. Грынчыка «Фальклорныя традыцыі ў беларускай дакастрычніцкай паэзіі», Алега Слука — на зборнік артыкулаў «Пытанні публіцыстыкі», выпушчаны ў выдавецтве БДУ імя У. І. Леніна, Алеся Коршунава — на зборнік навуковых прац «450 год беларускага кнігадрукавання».

«БЕЛАРУСЬ»

Як заўсёды, большасць сваіх старонак часопіс прысвячае паказу сённяшняга дня нашай рэспублікі. Сярод публіцыстычных матэрыялаў, прысвечаных гаспадарчаму і культурнаму жыццю Беларусі, — гутарка карэспандэнта часопіса са старшынёй Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па выкарыстанні працоўных рэсурсаў Ф. Ромам, рэпартаж М. Вішняўца з будаўніцтва Мазырскага нафтаперапрацоўчага завода, рэпартаж Г. Міхалюка з калгаса імя Калініна Рагачоўскага раёна, расказ Г. Баршчэўскага пра новае аблічча вёскі Амхавой, што пад Магілёвам, а таксама шэраг іншых замалёвак, фотарэпартажаў, інфармацый і фотавокан.

Друкуецца ў нумары артыкул В. Панкратава «Магутная зброя камуністаў».

Сярод літаратурна-мастацкіх матэрыялаў, якія прапануе чытачам кастрычніцкі нумар «Беларусі», — вершы Антона Бялевіча, Алеся Разанава, Леаніда Дайнекі, апавяданне Піліпа Пестрака «У тую восень», новы раздзел з дакументальнай аповесці Паўла Ткачова пра Уладзіміра Ільіча Леніна, быль Міхаіла Досіна «На сваёй дарозе». Да літаратурных вечароў пісьменнікаў РСФСР, якія цяпер праходзяць у Беларусі, часопіс друкуе пераклады апавядання Сяргея Баруздзіна «Вася — Матачкін Шар» і вершаў Аляксандра Пракоф'ева, Мікалая Брауна, Аляксея Суркова, Яраслава Смелякова, Марыі Камісаравай, Дзмітрыя Кавалёва.

У раздзеле «Новыя кнігі» — кароткія рэцэнзіі Ал. Марціновіча на кнігу Б. Сачанкі «Халасцяк», І. Сучкова — на кнігу А. Капусціна «Мерай закона і сумлення», Р. Бярозкіна — на кнігу Р. Шкрабы «Літаратура і мова».

«МАЛАДОСЦЬ»

У нумары, як заўсёды, багатыя раздзелы паэзіі і прозы. Тут друкуюцца вершы Веры Вярбы, Іосіфа Скурко, Барыса Беліжэнкі, Валянціны Хамчук, Івана Калесніка і Віктара Шымука. Проза прадстаўлена дакументальнай аповесцю Аляксандры Ус і Алены Уладзіміравай «На семнаццатым кіламетры», апавяданнямі Алеся Масарэнкі і Ганны Краснапёркі.

У раздзеле «Публіцыстыка» — нататка супрацоўніка Дзяржаўнага музея БССР І. Камарова «Помнік ля Дома ўрада», нарыс Уладзіміра Мяжэвіча «Тэлеграфіст Леніна», фотарэпартаж В. Ждановіча «Чырвоныя васількі» (пра народных майстроў з Пінскага, Іванаўскага і Столінскага раёнаў), заканчэнне артыкула Віктара Каваленкі «Чалавек як асоба (часопісная проза 1968 года)», дарожныя нататкі заслужанага артыста БССР Аркадзя Астрамецкага «Падарожжа цымбал», артыкул А. Падліпскага «Двайнік Напалеона» і інш.

Друкуюцца ў нумары рэцэнзіі Алеся Бачылы на першы зборнік вершаў Вольгі Іпатавай «Раніца», Сяргея Гусака — на першую кнігу Міколы Капыловіча «Скрозь жывуць людзі» і А. Булыкі — на даследаванне У. Анічэнкі «Беларуска-ўкраінскія пісьмова-моўныя сувязі». В. Мартынаў і А. Міхневіч працягваюць друкаваць старонкі слоўніка «Беларускай этымалогіі».

Ёсць у часопісе раздзелы «Сур'ёзнае і кур'ёзнае», «Шахматы», «Усмешкі маладосці».

Вера ВЯРБА

(«Маладосць»)

■ ■ ■

Хвоі
  просяць спакою—
Чорныя бліскавіцы.
Пад нерухомай рукою
Падаюць сны-іглíцы.
Клікалі ў вырай калісьці
Птушкі мінулага
                лета,
Смутак пажоўклага лісця
Сніцца галінам
             дагэтуль.
Тут,
  на дыван імшаны,
Лісты ападалі,
                як зоры,
У верасні,
        на туманы,
Дрэвам прыснілася мора.
І сумавалі, як людзі,
Дрэвы на буйным вятрыску,
Горам напоўнілі грудзі,
Плачам дзіцячай калыскі.
Зіму
  і халодную восень
Выжылі мудрыя хвоі.
Можа,
    мне толькі здалося,
Што яны просяць спакою!

Іосіф СКУРКО

(«Маладосць»)

■ ■ ■

Здаўна, каб крыху пасмяяцца,
Сусед вясёлы альбо госць
Да беларуса лез пытацца:
— Паслухай, братка, бульба
                   ёсць?

І ведаў загадзя, адразу,
Адказу іншага няма...
Сам задаволены адказваў:
— Ёсць, кажаш, бульба!
              Дробнай шмат!..

...У вагоне сёння на
              змярканні—
Я не злую, якая злосць —
Пачуў я даўняе пытанне:
— Паслухай, братка, бульба
                   ёсць?

— Прыедзь у госці часам
                вольным,
І сам убачыш, ягамосць,
Што маем нафту, вугаль, соль
                   мы...
А бульба!!
І да бульбы ёсць!

■ ■ ■

Наскрозь прапах калоссем
                жнівень,
А зарападам — далягляд.
Шуміць у лісці буйны лівень,
І восень ходзіць ля прысад.
Мяне няведамая сіла
Звядзе ў прадонне — толькі
                  збоч...
Відаць, шляхі ўсе закрыла
К табе рабінавая ноч.

На міг пакажацца сцяжынка—
Ды зноўку цемра праглыне.
Сяброўка даўняя, рабіна,
Не дай з дарогі збіцца мне!
Я знаю, што ў прывабнай далі,
Дзе крона свеціцца твая,
Праз ноч чакае, выглядае
Мяне каханая мая.

«НЕМАН» № 10

Дзесятая кніжка часопіса адкрываецца нізкай вершаў А. Вярцінскага (пераклад на рускую мову Г. Пятрэнкі, Г. Куранёва, Д. Сядых, Р. Казаковай, Б. Спрынчана). Таксама надрукаваны вершы Ю. Лакербая, Л. Рашкоўскага, А. Сокалава, Л. Ганчаровай, М. Капанёва, Р. Раманавай, Ул. Рудзінскага, В. Маргуліс, П. Касвянецкага, Г. Шутэнкі, Б. Гехтмана.

Проза прадстаўлена аповесцю Мікалая Яромушкіна «Канец двара яго вялікасці», апавяданнямі «Палескія сустрэчы» Ул. Аляхновіча, «Перамена» З. Багуслаўскай, «Амяла на бярозе» П. Місько (пераклад А. Ждана), «Сустрэча з сынам» М. Даніленкі (пераклад Д. Кавалёва), «Перажывём, перазімуем...» А. Браілоўскага. Часопіс надрукаваў аўтабіяграфічную аповесць Героя Савецкага Саюза М. Новікава «Пяць крокаў жыцця» (літаратурны запіс Ул. Юрэвіча).

У раздзеле «Публіцыстыка» змешчан артыкул В. Яўціхевіча «Маці і мачыха» — аб праблемах выкарыстання асушаных балотаў на Беларусі.

А. Белавусаў у сваіх нататках «Пра Мірскі замак, альпіністаў і залатыя россып» — расказвае пра нядбайныя адносіны да некаторых старадаўніх архітэктурных помнікаў у нашай рэспубліцы.

Былы салдат-кінамеханік Р. Шамота дзеліцца з чытачом сваімі ўспамінамі аб дарогах вайны, якімі яму прыйшлося прайсці.

Крытык Р. Бярозкін выступае з артыкулам аб паэзіі А. Пысіна.

Пад рубрыкай «Знойдзена ў архівах», змешчан артыкул І. Стэльмашонка «Доктар Грум-Гржымайла — наш зямляк».

Віктар ШЫМУК

(«Маладосць»)

■ ■ ■

Люблю, як шуміць мора
Вясною, летам і ўвосень,
Як хваля з хваляй гаворыць
Аж пырскі ляцяць у просінь.

Гляджу на стыхію марскую,
На пеністы шум прыбою.
То мора са мной сумуе,
То мора спявае са мною.

Люблю, як шумяць сосны
У маім Наднёманскім краі,
Як ціха яны на росы
Іголкі свае раняюць.

Люблю ,як шуміць жыта
Сваім вусатым калоссем.
Шуміць, смугою спавіта,
Што зернем яно налілося.

Мора, жыта і сосны,
Шуміце і зычна і ціха!
...Мне толькі бывае млосна
Падчас ад людской шуміхі.

Васіль ЗУЁНАК

(«Полымя»)

АПАСІЯНАТА

УСПАМІН ЗА МЯЖОЙ

Ноччу шэра і зябка
Пад вокнамі ходзіць імжа.
Сны,
    падкурчыўшы лапкі,
На халоднай падушцы ляжаць.

Перамеран пакоік:
Кожны крок—
        да Радзімы вярста...
...Мама грае...
        Такое—
Не стрымаюць
        армады застаў

Мама грае...
        Як птушкі,
Дні маленства ляцяць
             з небыцця.
Мама грае...
       Істужкай
Заружовеў на ўсходзе прасцяг.

Мама грае...
        Ахове
Хай соладка сняцца чыны.
Мама грае...
        Бетховен
Да сонца
       выводзіць чаўны.

Расступаецца морак.
«Хутка стрэнемся, родныя,
                  зноў...»
Хутка зведае вораг
Гэту сілу—
         ночы без сноў!

Не арлом двухгаловым
Узнята на крылах зара!—
Ленін піша:
        агністыя словы
Ў бой ідуць з-пад пяра.

У задумным паглядзе
Праменьчык санаты звініць:
«Добрай раніцы, Надзя!...»
...Дзень новы
        эпоху
            граніць.

Барыс БЕЛІЖЭНКА

(«Маладосць»)

■ ■ ■

Адплывае зямля ў наступную
                   поўнач.
Цішыня апусцілася на Трасцянец.
Сярод зорак — крывёю налітая
                   поўня,
Нібы памяць вайны, азарыла
                   мяне.
І барвовы адценак разліўся
                па хатах,
Бліскануўшы ў вокнах адбіткам
                   сляпым,
І сузор'і, нібы разламаныя краты...
Пахне вецер, нібы з крэматорыя
                   дым.
Аб мінулым гавораць і гукі,
                   і рухі.
Тут, здаецца, ніколі няма цішыні—
Чую: мацаюць поле шурпатыя
                   рукі,
Што калісь палымнелі ў
              смяротным агні.

Малюнак мастака В. Шрамякова да апавядання А. Масарэнкі «Тэлеграма» («Маладосць»).

Пілíп Пестрак
У ТУЮ ВОСЕНЬ...
Апавяданне

(«Беларусь»)

Восень... Мокрая, непрыхільная—і да таго ж бязлюдная. Толькі хмары — плывуць, лезуць, здаецца, у акенцы гэтай невялічкай старой хаты, урослай па вокны ў зямлю. Хата... не хата, а хацінка на самым ускраі вёскі, нават крыху воддаль, бо шыракаватая палявая дарога якраз за сцяною перасекла вуліцу і адсунула хату на ўзбочча. І ва ўсякія часіны—і ў добрыя і ў нядобрыя, усякі рух—і конны і пешы, быў заўсёды чуцён у хатцы і ўдзень і ўначы.

Цяпер добрых часоў няма. Бо вось ужо каторы год грыміць на зямлі вайна.

Была вайна нямецкая — мінулася. Пакінулі немцы і гарады, і мястэчкі, і вёскі, падаліся эшалонамі ў сваю Нямеччыну. І людзі ўздыхнулі—дзякуй богу, адышлі—не будзе больш ні рабункаў, ні бізуноў. Адышлі таму, што рабочыя людзі ў Расіі скінулі цара. Нямецкія генералы хутчэй павялі за сабою сваіх салдат дамоў, каб там ратаваць ад рэвалюцыі свайго кайзера.

Пайшла па свеце яна—рэвалюцыя з чырвонымі сцягамі, з чырвонымі пяцікутнымі зоркамі на шапках салдацкіх, на будзёнаўскіх шлемах. Пачалі яны ўстанаўліваць уладу для народа, якую называлі савецкай. А яна, гэтая ўлада, такая добрая, пачала зямлю памешчыцкую дзяліць, раздаваць бедным людзям — парабкам, галоце сялянскай. Так вось і вёсачка Галынка дачакалася свабоды.

Але зноў хутка замест нямецкага прыйшло новае ліха. Рынулі на вёскі легіянеры. Што яны тут выраблялі — па каморах лазілі, сала шукалі. Ды ці толькі па каморах — нават у печ, гаршкі з капустай выцягвалі, парасят калолі. І ўрэшце павярнулі назад, пруцца без агляду. Нацярпеліся людцы гэтага нашэсця, а найбольш бабы—бізуноў па спінах. Усіх, хто меў каня, пагналі ў абоз. А тут яшчэ гэтая хата на ўскраі. Абы-хто павярнуўся—і на парог.

Пры апошнім успаміне старая Кацярына—Рыгорыха, як звалі яе ў вёсцы, усхліпнула, седзячы ўпоцемку на лаве. Шчодрыя слёзы, нібы кіпень, залілі шчокі неяк раптоўна. Кацярына не паспела іх выцерці фартухом. Ля печы заварушылася нявестка Аксеня, закашлялі дзеці на печы, іх было двое — хлопчык і дзяўчынка.

Была тая ліхая гадзіна, калі выязджалі ў бежанства ў чатырнаццатым. Сын Іван пагнаў карову наперад, а бацькі з нявесткай і дзецьмі выехалі пазней. Пад'ехалі да рэчкі, а на ёй мост увесь у дыме і полымі. Павярнулі назад у сваю Галынку, а Іван як пайшоў, так і дагэтуль невядома дзе.

Нявестка з дзецьмі пачула слёзы Рыгорыхі і зразумела іх прычыну. Старога Рыгора таксама ганялі ў абоз. Ох, як жа ён прасіўся—паночкі, міленькія, залаценькія, я ўжо стары, які з мяне абознік?.. Нават на калені стаў на сваім вузенькім падворку. Нічога не памагло. Выкрыкі і бізуны над галавою заглушылі яго просьбы. Выцер слязу Рыгор і пайшоў запрагаць свайго сівенькага гарапашніка. Так і паехаў ён недзе далёка—аж за Брэст. Чакалі, доўга не было. Праходзіць тыдзень, другі, трэці, і ўрэшце аднаго дня пад вечар мільганула шэрая світка за акном. Увайшоў стары Рыгор у хату з пугаю ў руцэ, у залёпаных асенняй гразёю лапцях. Нават прытупнуў імі ля парога. Ну што ж... пуга ў руцэ, світка на плячах, лапці на нагах. Быццам усё ў парадку. «А дзе ж конь?» — пытае Кацярына ў свайго старога. А старому і дух заняло — адказаць не можа.

— Конь? — прамовіў Рыгор і апусціўся на лаву нераспрануты. Правёў далоняй па твары, працёр вочы, скінуў з галавы заношаную шапку-каўпачок і глянуў у бок Кацярыны.

— Конь? — прастагнаў Рыгор,—няма болей у нас нашага сівачка, Кацярына. Вяртаўся ўжо назад, праехаў Брэст. І вось... спынілі салдаты, галаварэзы нейкія—пяць іх было. Яны ішлі пехатою. І адабралі ад мяне нашага канька з калёсамі. Як я ні прасіў, як ні маліў, ды дзе там? Адзін за горла мяне сціснуў і шпурнуў у канаву. Я пакаціўся... Бачыш, прыйшоў пехатою з адной пугаю. — Рыгор перадыхнуў і дадаў: — Вось як... Што ж... Трэба распранацца.

Кацярына ні слова. Анямела, падпёршы шчаку кулаком. Закамянела — не зварухнецца. І толькі, калі ўбачыла, як стары ставіў пугу ў качарэжнік, ускрыкнула:

— Ой, ты ж мокры па калені! Хутчэй разбэрсвай лапці!

Цяжкі прыцемак асядаў па кутках. Кацярына загадала нявестцы, каб прынесла з сенцаў лучыны. Паставіла на стол місачку пахаладзелай у печы капусты. Рыгор выцер рукі аб качарыжны ручнік, што вісеў ля дзвярэй, потым, сеўшы, памахаў па старой звычцы рукою перад носам — аддаў даніну бязлітаснаму богу.

Вылезлі з кутка дзеці, падаліся за стол.

— Нічога я вам, унучкі, не прынёс, ніякага гасцінца. Што зробіш? Не мая віна, дзеткі...

А дзеткі маўчалі, прытаіўшыся —рады былі глядзець на дзеда. Тым больш, што лучына ад печы асвятляла яго сівы твар з пабэрсанымі над ілбом валасамі. Ён смачна еў сваю любімую капусту, засмажаную ільняным алеем.

Калі ўсёй сям'ёю леглі спаць і ў хаце сабралася як бы з усяго свету цемра, у Кацярыны раптам прарваўся плач, заплакала з ёю і нявестка. Яны нічога не гаварылі, а толькі плакалі. Стары Рыгор ляжаў на печы і час ад часу суцяшаў:

— Не плачце... Нічога ўжо не зробіш... Не вернеш...

Стары суцяшаў, хоць і сам не мог стрымаць стогну.

Але цёплая печ ласкава падагравала пастарэлыя косці, і вочы яго хутка стуліліся да сну.

А над хацінай усё плылі чорныя начныя хмары, плылі нізка, нікуды не спяшаючыся...

...Так і знялі яго з гэтай ласкавай печы.

Кацярына ўхадзілася ля гарлачыкаў, а Рыгор усё не прачынаўся. «Што ж, здарожыўся, небарака, няхай паспіць», — думала Кацярына. Нявестка Аксеня пайшла ў гумно малаціць каноплі. А стары, павярнуўшыся левым бокам на хату, хоць бы зварухнуўся. Але цьмянае асенняе святло ўпарта прасочвалася праз усе тры акенцы, і нейкая трывога кранула сэрца Кацярыны. Палезла яна да Рыгора, штурхнула за плячо раз, другі, трэці. Рука Рыгора апала, як не свая. Кацярына павярнула старога на спіну і адчула, што ён ужо халодны. Пляснула ў далоні і крыкнула: «А божа мой! Адкуль такая кара? За што?!» Паклікала суседзяў. Так і знялі яго, Рыгора Бядуніка, жыхара вёскі Галынка, з яго ўтульнай печы, якая не здолела яго адагрэць і ўцешыць.

Вось ужо мінуў дзень пасля пахавання, і зноў насунуўся цяжкі вечар. У цемры з-пад лавы дзе-нідзе бялеюць непадабраныя стружкі ад тых дошак, з якіх рабілі Рыгору сякую-такую труну. І сядзіць Кацярына — адна ў цемры, як закамянелая, перадумвае і пераплаквае сваё жыццё.

Класціся спаць боязна: агорнуць думкі, будуць роем біцца, каўпець у набалелай галаве. Не, лепш вось так сядзець і думаць, падпёршы галаву далонню.

За глухою сцяною на дарозе затарахцелі калёсы. Кацярына падняла галаву, прыўзнялася, каб глянуць у акенца. Там нічога не было відаць. Але тупат у сенцах адштурхнуў яе ад акна. Яна пачула стук і голас на рускай мове: «Можна?» Адначасова з голасам распахнуліся дзверы, снопік святла батарэйкі слізгануў па нахіленай жаночай постаці. «Добры вечар!» — разглядаючы гаспадыню, прамовіў высокі мужчына ў шынялі і шапцы-будзёнаўцы, якая даставала да столі. Кацярына ўздрыгнула і адказала на прывітанне.

— Гаспадынька, можа запаліце святло?

— Толькі лучына, саколік.

— Няхай лучына.

Кацярына пачала раздзьмуваць на прыпеку вуголле. Высокі ў будзёнаўцы паднёс запалку. Лучына ўспыхнула і хутка ўжо гарэла на лучніку, адкідваючы на хату слабое, міглівае святло.

— Хто ж вы будзеце, саколік? — спытала Кацярына ў нейкім радасным страху, аглядаючы гэту, нібыта казачную, фігуру.

— Я — камандзір прадатрада. Ідзем на захад. Купляю прадукты для нашай Чырвонай Арміі.

Увайшоў малады чырвонаармеец, таксама ў будзёнаўцы і прамовіў:

— Таварыш камандзір, пайшоў дождж, трэба паставіць фурманку...

— Ага... Гаспадынька, можа ў вас ёсць якое падстрэшша?

Кацярына ад наплыву пачуццяў аж не патрапіла адказаць у толк:

— Фурманку? Пад страху? Ага... Ды ёсць павець...

І крыкнула раптам:

— Аксеня, устань пакажы! — і звярнулася да камандзіра: — Сядайце, чаго ж вы стаіцё? Толькі лаўка няважная...

— Нічога, нічога, гаспадынька, — адказаў камандзір, асцярожна сядаючы на лаву.—Вось толькі што мы купілі карову, у вашага хутараніна. Недалёка ад вас прасілі сала—не даў. Прасілі хоць трохі сена для каровы, таксама не даў, бэстыя. За грошы не даў. Гаспадарчык жылавы...

Кацярына падхапіла:

— Ведама. Гэта багацей. У яго вады не папазычыш. То дзе ж ваша карова?

— А пры калёсах на вуліцы. Пайшоў чырвонаармеец з вашай маладзіцай хаваць ад дажджу.

Чырвонаармеец і Аксеня ўвайшлі ў хату, мокрыя ад дажджу. Кацярына зараз жа звярнулася да нявесткі, ласкава папрасіла яе:

— Схадзі Аксенька ў гумно, і прынясі бярэмя сена, ды дай яго кароўцы, няхай есць. Гэта ж падумаць! Пракляты Гемель —прадаў карову і не даў ёй на дарогу сена. Гэта ж падумаць!..

— Не турбуйцеся, гаспадынька... Як-небудзь абыдземся...— угаворваў яе камандзір.

Аксеня захілілася ў хустку, гатовая ісці, а камандзір загадаў байцу: «Ідзі, памажы, будзеш начаваць пры карове. Я адыдуся ненадоўга ў штаб. Батарэйку маеш?».

— Маю, таварыш камандзір, — прамовіў баец і выйшаў.

Камандзір, нібы схамянуўшыся, спытаўся:

— А дзе ж вашы мужчыны, матухна?

Кацярына толькі журботна махнула рукой.

Праз хвіліну яна расказвала пра старога, расказвала без плачу. А пасля і пра сына-матроса, які не вярнуўся з вайны, — можа яго ўжо і на свеце няма.

Патрэсквала лучына. Падалі чорныя агаркі на гліняную падлогу. Камандзір і Кацярына маўчалі. На калене камандзіра з'явіўся кісет з табакай. Гарачымі вачыма ён моцна ўтаропіўся ў полымя лучыны, як быццам у ім хацеў знайсці падмогу. І, урэшце, устаў. Будзёнаўка ўперлася ў прыцемак нізкай столі.

— Перажываю разам з вамі ваша гора, матухна. Многа, многа гора ў народзе. Мы ідзем забіць яго, гэтае гора.

І, паклаўшы руку на плячо Кацярыны, дадаў:

— Нічога, матухна, выстаім! Пагаворым заўтра больш. Спіце спакойна. З вамі Чырвоная Армія.

— Дай божа вам здароўечка, даражэнькія, што бог вас прыслаў. А мы думалі ўжо...

Кацярына прывычным рухам фартуха змахнула набеглую слязу і тут жа запыталася:

— Можа вы галодныя? У печы ёсць трохі капусты. Што зробіш з нашай беднасцю? Злыдні ўсё пабралі. Каб пачакалі, зварыла б бульбы. Гэта нядоўга.

Камандзір запярэчыў:

— Што вы, што вы, матухна? Я не галодны. Пагаворым заўтра. Дзякую за добрае слова. Нічога, выстаім! —камандзір торкнуў дзверы і, прыгнуўшыся, нырнуў у цемру сенцаў.

На вёсцы пераміргваліся агні батарэек. Рухаліся фурманкі, перакклікаліся чырвонаармейцы. Гэта было ў тую восень, калі Чырвоная Армія ішла на магнацка-шляхецкую Польшчу.

■

Над Масквою палымнела яснае зарава. Яно часам асядала, нікла, нібы хавалася ў гушчыні дамоў. І тады на Крамлёўскую плошчу падаў няроўны цень, і цямней рабілася ў цесных паваротках навокал велічных сабораў. А потым зарава ўздымалася, і марознымі іскрамі харашыўся Васіль Блажэнны. Гэта за Масквою-ракою гарэлі кастры рабочых атрадаў. Яны гарэлі, гэтыя кастры, і за Арбатам, і на Курдынцы, і там, адкуль дарога з Масквы пайшла на Кіеў. Калі б стаць на ўзвышша, то можна было б бачыць, як яны аддаляюцца ў гушчыню ночы, нязгасныя, каб недзе спалучыцца з такімі ж кастрамі, якія гарэлі ўжо на неабдымных прасторах усёй Расіі.

Мігцеў водбліск на граненым марозным штыку шыракаплечага матроса ў шынялі. На плячах башлык у інеі. Ад заінелай бесказыркі падаў шырокі даўгаваты цень на Крамлёўскую плошчу. Матрос стаяў на высокім ганку ля дзвярэй, якія ён ахоўваў. Ён аглядаў зорнае, глухое неба, пра якое, відаць, людзі забыліся. Бо вакол былі кастры і кастры, штыкі, патранташы, апаясаныя кулямётнымі стужкамі грудзі. Ішла вайна. На паўстаўшую рабоча-лапцюжную Савецкую Расію Антанта наступала шчацінай штыкоў. І матрос Балтыйскага флоту Іван Бядунік ведаў пра гэта. Ён стаіць на вялікай варце рэвалюцыі і думае пра сваю вёсачку Галынку, адкуль прагнала легіянераў Чырвоная Армія. І вось цяпер можа дойдзе пісьмо да хаткі з трыма акенцамі, што ўрасла ў зямлю па вокны — да жонкі, да бацькоў.

За дзвярыма пачуўся стук. Нехта спускаўся зверху па лесвіцы. Дзверы адчыніліся і выйшаў чалавек у вушанцы і наскара накінутым паліто на плячах.

З ходу запытаў у матроса:

— Ну, як справы?

— Нічога, усё ў парадку, таварыш Ленін!—выцягнуўшыся ў струнку, адказаў матрос.

Ленін выняў з-пад крыса паліто ў паперы кавалачак хлеба, памазанага маслам, і працягнуў матросу.

— Вазьміце, таварыш, паешце... Вы замерзлі... Вазьміце, вазьміце, я вас прашу...

Матрос і так і гэтак адкручваўся ад хлеба. Гаварыў: «Вам самім трэба, дарагі таварыш Ленін. А мы—выцерпім. Заўтра будзе паёк...» Але Ленін ўсё-такі пераканаў матроса Бядуніка, і той прыняў кавалачак хлеба так беражліва, быццам баяўся, каб ён не рассыпаўся.

— Дзякую, дарагі таварыш Ленін, — адказаў матрос, расчулены і ўсхваляваны.

— І ешце, зараз жа ешце, — патрабаваў Ільіч. Ён папраўіў на плячах паліто, абхутаў сябе адным, затым другім крысом і загледзеўся ў зорнае, марознае неба. Зарава няроўна ірдзела ў гушчыні Масквы. Ленін засяроджана паглядаў ва ўсе бакі, нібы да чаго прыслухоўваўся.

Ён толькі што ў сваім кабінеце вадзіў алоўкам па карце, вывучаў Чэлябінскі ўчастак фронту. Там Калчак. Крута там. Цяжка. Не лёгка і на другіх франтах.

Ленін, паглядаючы наўкола, прамовіў:

— Бачыце, як палаюць нашы франты?

Праз хвіліну ён задумліва нахіліўся да матроса Бядуніка з беларускай вёскі Галынка і спытаўся:

— Ну, як, галубчык, выстаім?

Бядунік прыстукнуў абцасамі ботаў, стаўшы па камандзе «смірна». Ад сэрца да твару хлынула хваля цеплыні.

І Ленін пачуў гарачы яго шэпт:

— Выстаім, дарагі таварыш Ленін! Што б там ні было, а выстаім!

Леанід ДАЙНЕКА

(«Беларусь»)

ПАРТЫЗАНСКАЯ КАША

Хто пра гэта раскажа!
Можа толькі бары!..
Партызанская каша
У лясным гушчары...

Дым не едкі—салодкі,
Тоіць столькі спакус
Клапатлівыя цёткі
Рассцілаюць абрус.

Прэе каша ў бляшанцы
(Чыгуна не прыдбаць).
Ды каму гэта ў ранцы
Лыжку першую браць!

Дзед сівы барадаты
Торкнуў хлопца пад бок:
— Што задумаўся надта!
Налягай, галубок!

Добрым словам зазваны
Кожны мох падмасціў,
І сядзяць партызаны,
Як у лузе касцы.

І вінтоўкі ў «козлах»
Косам мірным раўня
І здаецца — наўкола
Ні трывог, ні агня.

Дзынкнуць, верыш, мянташкі
Й словы: «Траўку даб'ём!».
Але строга і важка
Раздаецца: «Пад'ём!»

І ідуць асцярожна
Едакі да сяла.
Каша, каша апошняй
Ты ў іх, мужных, была...

Іван КАЛЕСНІК

(«Маладосць»)

■ ■ ■

А я ўсё
Паважаю больш салдат.
Таму, напэўна, што сыноў гадую,
А мо таму, што помню куляў град,
Якія секлі квецень маладую.

Яна імкліва набірала сіл,
Што ёй былі жыццём наканаваны.
Ды ўсмешак промні,
Воч густая сінь
Былі дачасна ў жвіры пахаваны.

Калі друкуе рота цвёрды крок
Па бруку сцёртым
Ці прасёлкам пыльным,
Кажу сабе: «Патрой увагу, зрок,
Будзь сэрца, як чака гранаты,
                   пільным!

Каб не ўзвіхрыўся
Люты шквал вайны,
Каб над зямлёю белы грыб
              не выспеў».
...Суровы фільм глядзяць мае
                   сыны
Пра подзвіг хлопцаў
          на далёкай выспе.

■ ■ ■

Я праходжу ўзлескамі тымі,
Дзе блукалі дзеці Хатыні.

На паляне, нібыта ў святліцы,
Ружавеюць густа суніцы.

Яны сёлета рана паспелі,
Іх дзяўчынкі сабраць не паспелі.

Я імшарамі крочу густымі,
Дзе праходзілі цёткі з Хатыні.

З-пад лісця і сухой іглíцы
Павылазілі ўжо лісіцы.

Ды не прыйдуць па іх гаспадыні
З працавітай лясной Хатыні.

А дзе хлопцы лагі касілі,
Травы шчокі мае абрасілі.

Іх не ўбачыш тут,—як ні заві,—
Бо не косы звіняць, а званы...

Валянціна ХАМЧУК

(«Маладосць»)

■ ■ ■

Сплывае лісце сонечнай ракою
На цёплую, прыціхлую зямлю.
Дзіўлюся з першароднага спакою,
Асенніх вальсаў музыку лаўлю.
І мне, бадай, што, болей і не
                   трэба:
Нястрымна зелянець, вятрам
                на злосць,
І ўпасці, як лісток старога дрэва,
З прасвечанымі жылкамі
                наскрозь.

Чалавек і прырода

ПА СОНЕЧНЫМ СЕРПАНЦІНЕ

Партызанскі праваднік, следапыт, каваль, егер, проста цудоўны расказчык — Рыгор Ігнатавіч Аляшкевіч.

Кастрычнік у пушчы...

Сонечны серпанцін на халодна-белай вадзе, імклівая плынь воблакаў на небе і такая ж імклівасць іх ценяў па ўмытым туманамі бярэзніку, жоўтая папараць у пояс, водар маслякоў, зялёнак, рыжыкаў...

Сярод восеньскіх фарбаў у Залужжы стаіць помнік партызанам, што склалі галовы на гэтым працягу 15 чэрвеня 1943 года, вырываючыся з фашысцкай блакады. І не толькі ў Залужжы. На Паліку, Плаўна, Падстрэжжы... Сённяшні Бярэзінскі запаведнік — гэта і прыгажосць мірнай пушчы, і помнікі яе баявой славы.

А яшчэ — людзі. Як Рыгор Ігнатавіч Аляшкевіч, каторы ў душу і памяць сваю ўвабраў яе мірныя галасы і партызанскую кананаду.

— Тут нашых хлопцаў палегла нямала. У Залужжы. Галодныя, знясіленыя прабівалі блакаду. Ад смерці ішлі на смерць. Прабілі...

Гэта ён, Рыгор Ігнатавіч, вывадзіў з блакады Кіраўскую брыгаду праз астравы Конскі Амянёк, Казіны Пераскок... Партызанскі праваднік, следапыт, гарматны майстар, каваль, егер, інструктар кавалерыі, паляўнічы, проста на рэдкасць бывалы чалавек і ўнікальны расказчык, Рыгор Ігнатавіч — жывая слава пушчы.

— На канале мая кузня стаяла. Тут рамантаваў аўтаматы, кулямёты. Затвор да васьмідзесяціміліметровай гарматы зрабіў. Коней каваў. Бачыў дваццаць пяць відаў конскіх капытоў. Розныя па рагавой аправе, венчыку, кашалапасці... Без цвічка адзяваў падкоўку, як пантофлік мякенькі. А што? Наву-ка!..

Мы ідзём маладым сонечным бярэзнікам. Сярод сухой папараці чарнеюць ажыны, чырванеюць касцяніцы, вышэй — каліна. Пахне грыбамі. Наперадзе бяжыць Стрэлка — рабая сібірская лайка. І льецца чалавечая шчырасць:

— Без сабачкі жыць не магу. Парне носам у след — значыць і я павінен прачытаць яго. На дрэва морду задзярэ — агледзь дрэва. У лісіную нару шмыгане — пачакай... Хочаш, я табе дзіцёнка ад яе падару? Добрая лаечка вырасце. Ужо вушы становяцца, хоць трэці месяц пайшоў...

А увечары сядзім за сялом ля вогнішча. З намі два хлапчукі з Кветчы, у якой жыве і стары: Пеця Аўтушка і Барыс Хацкевіч. Холадна, яны горнуцца да агню, у якім весела патрэскваюць смалякі. А трымаюць іх з намі тыя ж расказы Рыгора Ігнатавіча:

— Ёсць у нашай прыродзе птушачка, якую люблю больш за ўсе астатнія. Самая, можна сказаць, чыстаплотная, веселушка. Хто яна, думаеш?.. Ды зімародак. Глядзець на яе можна бясконца, не ўтомішся. Асабліва, калі гняздзечка будуе. З чаго б, думаеш?.. Ды з костачак рыбіных. На вадзіцу сядзе — нырэнь... Зноў нырэнь, зноў... Глядзіш — ужо рыбку, уклейку малую, падкіне — зловіць, падкіне — зловіць. А як нацешыцца-нагуляецца, дык шась — здзярэ шубку ад хвосціка. Потым цап-цап-цап... Да белай костачкі дабярэцца. Хруп — і ў гняздзечка, хруп — і ў гняздзечка... Такі церамок паставіць, ну загледзішся...

Пад маім пінжаком сагрэлася і ўжо грэе мяне, свайго новага гаспадара, чорненькае, з белымі лапкамі, шчанё, падоранае Рыгорам Ігнатавічам. Прыціхла, як Барыс і Пеця, як я сам, слухаючы старога, а той, звечара мудра накінуўшы на сябе доўгі кажух, расказвае — як смяецца:

— А то ранічкаю ідзеш паміж лесам і полем, чуеш: бл-бл-бл... А затым: чуф-фы, чуф-фы... Хр-хр... Касачы падбелам угару хвасты падымаюць, так і ходзяць ля цяцёрак. Блізка не, не пусцяць. Але ўсё ж можна і падысці, калі ведаць іхнія песні...

...У канторы запаведніка старанна падлічваюць, колькі ласёў, аленяў, дзікоў, мядзведзяў прыбавілася ў пушчы. Пагалоўе расце. У апошнія гады завезлі яшчэ і зубраў з Белавежы, і чорных буйных баброў... А хто падлічыць птушыныя кірмашы на азёрах Ольшыца, Плаўна, Манец, Домжарыца, Палік, на Бярэзіне!..

На Плаўна прыязджаем сярод ночы. На ціхай азёрнай прасторы і ў велічным бярозавым гаі асеў туман. І на поўні, здаецца, не воблакі, а туман. Мы ўладкоўваемся ля агню.

Праз колькі гадзін падымаемся: не па камандзе егера Міколы Крыцкага — ад першага промня яшчэ нябачнага сонца.

На зямлі першы прымаразак.

Частуючы свежай рыбай, Мікола расказвае пра сваю вёску Валова Гара, што недзе за возерам, пра егерскую службу, што праходзіць яшчэ і на возеры Манец, у лясных кварталах.

— Чацвёрты год. Уцягнуўся...

Ідзе да вады і заводзіць маторку.

Скрозь зрэджаны туман сонца зноў сыпле на ваду, цяпер — пад лодку, залатыя кружочкі серпанціну. Я плыву на лёгкіх вёслах: на маторы Мікола адпраўляецца па сваім водным царстве, а на вёслах толькі і можна падкрасціся да качыных высыпак, каб запісаць на «магнітку» іх ранішнія кірмашы. Калі ж падкрасціся блізка не ўдаецца, калі стая загадзя, да сустрэчы з чалавекам, набірае разгон на ўзлётнай воднай паласе і падымаецца, засланяючы сонца, — на ваду сыплецца іскрысты качыны пух: для радасці і расчаравання — адначасова. Важака не відаць. Але ён там: цёмна-груды, з белым паясочкам на шыі, з зеленаватым адлівам на галаве прыгажун-качар.

Пералятаюць на новае ціхае месца. Хочаш — плыві наўздагон.

Сонца узмывае вышэй, вышэй... Растае пад ім, быццам снег, туман — збліжаюцца азёрныя берагі. І прыходзіць развітанне з гэтым непаўторным цудам Бярэзінскай пушчы. Трэба ехаць...

Ехаць трэба ў Крайцы, цэнтр запаведніка, бо там чакаюць новыя сустрэчы: у вальеры — з зубрамі, ля жалезнай клеткі магутнага Пушчыка — з медзвяжатнікам Рыгорам Дзмітравічам Касцюковічам, які абяцаў выпусціць з клеткі на прагулку меньшае мядзведзяня, Пушчыкава дзіця. А потым — у далёкім Бедзінскім лясніцтве сустрэчы з Георгіем і Валянцінай Марозавымі, ляснічымі — мужам і жонкай. Там яшчэ адзін куток запаведніка, прыгожы пасвойму і перш за ўсё — валамі валуноў («...камень, што ў агародзе, двума трактарамі С-80 зачапілі, з месца не скранулі») — удзельнікамі старадаўняга ледніковага нашэсця; бясконцымі ў сонечную восень далячынямі («...выйдзеш з хаты, паглядзіш: колькі там рубяжоў. За даллю — даль»); з празрыстай Ольшыцай, дзе ўранні п'юць ласі («...сам днямі бачыў. Лось з ласіхай выйшлі з лесу, доўга пілі»). І Томка Марозава чакае, васьмігадовая «чырвоная шапачка». Чакае, седзячы ля хаты на крушні: госці ж прыязджаюць з цукеркамі...

Трэба ехаць!

В. КАРАМАЗАЎ.

Чакае, седзячы ля крушні, Томка...

На маторцы егер Мікола Крыцкі.

Фота аўтара.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета паказаў прэм'еру спектакля «Флорыя Тоска».

Дырыжор — народная артыстка БССР Т. Каламійцава, рэжысёр — У. Станкевіч, мастак — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР П. Масленікаў. У спектаклі прынялі ўдзел народны артыст БССР З. Бабій, артысты К. Старыкава, У. Генералаў, М. Дружына, В. Смыкалаў, Д. Марозаў, П. Дружына.

На здымку — сцэна са спектакля. У ролі Флорыі Тоскі — артыстка К. Старыкава, Марыо Каварадосі — народны артыст БССР З. Бабій.

ГУМАР НАШЫХ СЯБРОЎ

Усмешкі з берагоў Шпрэе

— Якая страшная непагадзь! Баюся, жонка зноў забыла парасон.

— Нічога, яна схаваецца ў якім-небудзь гастраноме.

— Гэтага якраз я і баюся.

□

ПРАКУРОР: Лепшае, што вы можаце цяпер зрабіць, дык гэта пайсці дамоў і памірыцца з жонкай.

НАВЕДВАЛЬНІК: А мо параіце што горшае?

□

З дзённіка маладой дамы, якая падарожнічае па моры:

АЎТОРАК: Я не глядзела на мужчын.

СЕРАДА: Але капітан — прыгожы.

ЧАЦВЕР: Пачынае заляцацца.

ПЯТНІЦА: Я доўга стаяла на капітанскім мосціку.

СУБОТА: Ён усё больш настойлівы.

НЯДЗЕЛЯ: Капітан пагражае патапіць карабель.

ПАНЯДЗЕЛАК: Я выратавала карабель, каманду, пасажыраў.

□

— Фраў Майер, я магу даць вашаму мужу зелле, каб ён не трызніў у сне.

— Дайце яму лепш такое зелле, каб ён гаварыў больш выразна.

□

— Скажыце, вы бачылі, як маладажоны сварыліся?

— Так, пан суддзя.

— Вы бачылі і самы пачатак сваркі?

— Канечне, пан суддзя, я ж была пасрэдніцай.

□

Аднойчы Адам вярнуўся дамоў позна вечарам. Ева сустрэла яго няветліва.

— Зноў позна. Ці не завёў сабе бландзінку?

— Што ты — малая! Ты ж добра ведаеш, што на Зямлі нас толькі двое.

Ноччу Адам прачнуўся. Схіліўшыся над ім, Ева пералічвала яго рэбры.

□

— Фрыц, можа сустрэнемся сёння а пятай?

— Добра, Лілі, а калі ты прыйдзеш?

□

— Ці не хацела б ты, Эльзі, павячэраць са мною?

— Ахвотна.

— Тады, скажам, а восьмай у цябе!

□

Петэр ідзе з маці ў магазін. На лесвіцы яны сустракаюць свайго новага суседа. Прыязна вітаюцца. Петэр падае суседу руку.

— Як цябе завуць, дзядзечка?

— Нойман, дзіцятка, а цябе?

— Петэр... А скажы, ты з дзецьмі?

Пан Нойман смяецца.

— Яны ўжо даўно паляцелі з гнязда, усе ўжо выраслі.

— А жонкі ў цябе таксама няма?

— Не, Петэр, мая жонка даўно памерла.

Петэр усхвалявана тузае маці за руку.

— Мама, што яшчэ табе спытаць?

□

— У вашым новым рамане аж тры страшныя забойствы.

— Хацелася, ведаеце, трошкі ажывіць дзеянне!

□

— І вы асмеліліся прапанаваць маёй дачцы выйсці за вас замуж. Чаму ж вы спярша ў мяне не папыталіся?

— Я ж не ведаў, што і вы мяне кахаеце.

□

— Залаты гадзіннік, які я купіў у вас паўгода назад, не хадзіў і трох месяцаў. А вы ж казалі, што мне яго хопіць на ўсё жыццё!

— Прабачце, у вас быў тады такі кепскі выгляд.

Пераклаў з нямецкай мовы М. НАВІЦКІ.

ПІСАЦЬ ВОСТРА, ПЕРАКАНАЎЧА, ЗАЦІКАЎЛЕНА

У сераду ў Саюзе кампазітараў БССР адбылося чарговае пасяджэнне музыказнаўцаў. Абмяркоўвалася пытанне «Газета «Літаратура і мастацтва» аб музычным жыцці рэспублікі».

З аглядам артыкулаў выступіла В. Сізко, старшыня секцыі.

— Амаль няма такой падзеі ў музычным жыцці рэспублікі, — гаварыла яна, — аб якой не паведамлялася б на старонках газеты. Аўтары гэтых артыкулаў не толькі спецыялісты-музыказнаўцы, а і кампазітары, музыканты, спевакі, студэнты апошніх курсаў кансерваторыі. Дзякуючы гэтаму шырэй стала прапаганда беларускай музыкі. Разнастайныя і формы падачы матэрыялаў. Гэта і рэцэнзія, і творчы партрэт, і рэпартажы.

Але трэба сказаць, што нашы музыказнаўцы яшчэ мала выступаюць з праблемнымі артыкуламі. Мне здаецца, што нам ёсць аб чым пагаварыць, аб чым паспрачацца. Усіх нас хвалюе, у прыватнасці, праблема, звязаная з падрыхтоўкай музычных педагагічных кадраў. Высокакваліфікаваных, адукаваных настаўнікаў усё яшчэ мала ў рэспубліцы. Праблема кадраў — гэта праблема выхавання падрастаючага пакалення.

Мала мы яшчэ пішам аб выканаўчым майстэрстве, аб камерна-інструментальнай музыцы, аб шляхах развіцця беларускай оперы.

На пасяджэнні секцыі выступілі Р. Шырма, Г. Вагнер, А. Ракава, Л. Аўэрбах, Г. Глушчанка.

Выступаючыя гаварылі, што крытыка павінна быць справядлівая, прынцыповая і чулая. У кожным крытычным артыкуле павінна быць зацікаўленасць аўтара ў тым, каб падняць музычную культуру нашай рэспублікі. Трэба смялей і больш актыўна прапагандаваць лепшыя творы, выхоўваць добры густ і змагацца з пошласцю і халтурай, якая ўсё яшчэ пранікае ў канцэртныя залы, на эстраду, урываецца ў тэлевізійныя і радыёперадачы.

БЯСЦЭННАЯ СКРЫПКА

Гэта было летась у лютым. На адным з урокаў гісторыі Віктар Галубкоў перадаў мне запіску. Я разгарнуў лісток і пачаў чытаць першыя словы лацінскага тэксту: «Антоніо Страдзівары з Крэмоне».

— Ды гэта ж славуты Страдзівары!

Пасля ўрока я, піша ў газеце «Волжская коммуна» настаўнік гісторыі Куйбышаўскай вячэрняй сярэдняй школы № 7 В. Токараў, паклікаў да сябе Віктара Галубкова і пачаў распытваць, дзе і калі ён змаляваў гэты надпіс. І вось я ў кватэры Галубкова.

Праз рэзанатарную адтуліну чытаю на ніжняй дэцы адбітак лацінскага надпісу ў два радкі: «Антоніо Страдзіварыус з Крэмоне. Зроблена ў 1721 годзе». Правей ад даты, у кружку, відаць адбітак крыжа з дзвюма выразнымі літарамі пад ім: «А». Па ўсіх прыкметах, гэта кляймо славутага Страдзівары.

Аказваецца, скрыпка была куплена ў 1936 годзе ў камісійным магазіне Адэсы. Яшчэ задоўга да гэтага, яшчэ калі дзянікінцы ўцякалі з горада, са скрыпкай здарылася няшчасце: зламаўся грыф і завіток. Дзякуючы гэтаму выпадку яе і пакінулі ў Адэскім порце.

Пазней скрыпку адрамантавалі.

Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны яна заспявала ў руках новага гаспадара — аматара-скрыпача Мікалая Лалабекава. Да вайны ён вучыўся ў інстытуце, загінуў на фронце ў 1944 годзе.

Зараз скрыпка з'яўляецца ўласнасцю яго пляменніцы Святланы Мікалаеўны — жонкі майго вучня Віктара Галубкова. Ён працуе наладчыкам на 4-м падшыпнікавым заводзе, яна — інжынер-эканаміст.

АДН.

З розных шырот

ЗША

КАТАЛОГ РУКАПІСАЎ ХЕМІНГУЭЯ

Два прафесары з Пенсільванскага універсітэта Філіп Янг (аўтар біяграфіі Хемінгуэя) і Чарльз Мэн закончылі разбор літаратурнага архіва выдатнага амерыканскага пісьменніка Эрнеста Хемінгуэя. Гэта работа заняла ў іх шэсць месяцаў, бо архіў быў унушальным — 19.500 лістоў машынапіснага і рукапіснага тэксту. Вынікі работы будуць апублікаваны ў бібліяграфічным даведніку па літаратурнай спадчыне Хемінгуэя.

Найбольш значнае адкрыццё — неапублікаваны і да гэтага часу зусім невядомы раман «Джымі Брын», напісаны Хемінгуэем у 1927 годзе, праз год пасля яго рамана «І ўзыходзіць сонца», а таксама апавяданне «Летнія людзі». У пісьме да свайго рэдактара Хемінгуэй характарызуе «Джымі Брына» як сучасны варыянт рамана Г. Філдзінга «Гісторыя Тома Джонса, знайдыша». У ім расказваецца пра хлопчыка, які разам з сваім бацькам-рэвалюцыянерам з Чыкага — прыязджае ў Парыж.

Усяго ў архіве было знойдзена чатыры неапублікаваныя раманы, 19 апавяданняў, 33 вершы і 11 твораў. Сярод іх — вядомыя спецыялістам, але неапублікаваныя буйныя творы, такія, як «Афрыканская кніга», (у ёй Хемінгуэй расказвае аб сваім падарожжы да гары Кіліманджара ў Афрыцы ў канцы 1953 года), «Сад Эдэма» — неадрэдагаваны рукапіс рамана аўтабіяграфічнага характару, дзеянне якога адбываецца ў 20-х гадах у Францыі і Іспаніі, і, нарэшце, трохтомны «Марскі раман». Хемінгуэй пачаў пісаць яго на Кубе ў 1947 годзе.

Сярод 332 дакументаў, якія складаюць архіў пісьменніка, знаходзяцца таксама цікавыя рэчы, як першапачатковы варыянт рамана «Фіеста» і рукапіс рамана «Па кім звоніць звон», а таксама невядомае пісьмо пісьменніка і літаратурнага крытыка Скота Фіцджэральда, паводле парады якога Хемінгуэй выключыў з рамана «Фіеста» першы раздзел.

Якія са знойдзеных у архіве твораў і дакументаў Хемінгуэя будуць апублікаваны, пакуль невядома. Гэта павінна вырашыць удава пісьменніка Мэры Хемінгуэй. Мяркуецца, што творы і дакументы з архіва будуць выстаўлены ў бібліятэцы імя Джона Кенедзі ў Гарвардскім універсітэце.

Е. ЯГОРАЎ,
карэспандэнт ТАСС.

Нью-Йорк.

ІТАЛІЯ

ЯГО АПАВЯДАННІ перакладала сястра Ільіча

У горадзе Катаніі на востраве Сіцылія ствараецца музей вядомага італьянскага пісьменніка Джавані Верга. Яго сваяк аддаў нядаўна гарадскому муніцыпалітэту дом на вуліцы св. Ганны, дзе ў 1840 годзе нарадзіўся, вырас і жыў аўтар шматлікіх апавяданняў і раманаў аб цяжкай долі сіцылійскіх сялян. У музеі будзе сабрана асабістая бібліятэка пісьменніка, рукапісы і пераклады яго твораў, выдадзеныя ў многіх краінах свету.

Творчасць Дж. Верга здаўна карыстаецца вялікай папулярнасцю ў нашай краіне. У Расіі даўно быў апублікаваны яго славуты раман «Сям'я Малаволья». Апавяданні выходзілі асобнымі зборнікамі, друкаваліся ў рускіх газетах і часопісах.

Цікава, што перакладамі твораў Дж. Верга ў дарэвалюцыйны перыяд займалася сястра У. І. Леніна — Ганна Ільінічна Ульянава-Елізарава. Яна добра ведала італьянскую мову і сачыла за творчасцю Дж. Верга, Э. дэ Амічыса і іншых прагрэсіўных італьянскіх пісьменнікаў таго часу. Апавяданне Дж. Верга «Барацьба прыходаў» Ганна Ільінічна пераклала ў 1892 годзе і ў кастрычніку таго ж года апублікавала пераклад у казанскай газеце «Волжский вестник». Потым Г. І. Ульянава-Елізарава пераклала апавяданне Дж. Верга «Разгром». Гэты твор пісьменніка ў перакладзе сястры У. І. Леніна ў дарэвалюцыйны час быў апублікаваны ў Маскве ў розных зборніках чатыры разы.

Дж. Верга памёр у 1922 годзе ў арэоле славы і пашаны. У тым жа годзе ў Маскве ў Дзяржвыдаце выйшла кніга А. Овета «Італьянская літаратура», дзе побач з іншымі пісьменнікамі расказвалася аб жыцці і творчасці Дж. Верга.

Цікава, што гэту кнігу прачытаў У. І. Ленін. Адразу ж пасля апублікавання кніга паступіла ў крамлёўскую бібліятэку Уладзіміра Ільіча, дзе яна захоўваецца і зараз.

У 1935 годзе славуты раман Дж. Верга «Сям'я Малаволья» выйшаў у новым перакладзе на рускую мову. У Італіі, дарэчы, гэты раман пасля другой сусветнай вайны быў экранізаваны. Вядомы кінарэжысёр Л. Вісконці стварыў па ім фільм «Зямля дрыжыць». У 1957 годзе зборнік апавяданняў Дж. Верга пад назвай «Навелы» быў надрукаваны ў Маскве і ў яго зноў быў уключаны адзін пераклад Г. І. Ульянавай-Елізаравай.

Творы Дж. Верга трывала ўвайшлі ў класічны фонд італьянскай літаратуры. Яны выклікаюць вялікую цікавасць і ў нашы дні. Стварэнне мемарыяльнага музея ў Катаніі мае важнае значэнне для вывучэння багатай літаратурнай спадчыны выдатнага майстра слова.

Д. СЦЕПАНЧАНКА,
карэспандэнт ТАСС.

Рым.

ФІНЛЯНДЫЯ

Марці Ларні ў дзень свайго 60-годдзя

Аднапавярховы, з вялікімі вокнамі загарадны дом. Светлыя прасторныя пакоі. Гаспадар — хударлявы, высокага росту, бялявы чалавек, з дабрадушным позіркам прымае віншаванні з выпадку 60-годдзя. Гэта — вядомы фінскі пісьменнік Марці Ларні. За пражытыя гады ён напісаў 17 кніг.

Юбілейныя інтэрв'ю да сумнага аднастайныя. У гутарцы з Марці Ларні падобныя на традыцыйныя пытанні толькі пытанні карэспандэнта. Адказы пісьменніка — не. Майстар гумарыстычнага слова і тут застаецца верным сабе.

— Уступіў я ў літаратуру маладым кучаравым лірыкам, пісаў сам, перакладаў вершы французскіх аўтараў. Адбылося са мною тое ж, што бывае з некаторымі іншымі. Не пашанцавала ў каханні, і я ажаніўся. Пасля гэтага стаў празаікам. Бо лірыка крыху адступае, калі кожную раніцу чуеш адно і тое ж: «Уставай і пачынай пісаць вершы...» Пасля жаніцьбы прайшло дзесяць гадоў, і я заўважыў, што пакрысе з мяне выходзіць сатырык...

— Сатырычных раманаў у мяне выйшла сем. Пісаў я іх у першую чаргу таму, што ў свеце захавалася многа такіх недахопаў, якія проста не хочацца крытыкаваць. Пастараўся іх высмеяць. Гэта, па-мойму, лепшы спосаб барацьбы з імі. Я лічу чэшскага пісьменніка Гашэка змагаром за мір: у сваім «Швейку» ён, высмеяўшы вайну, паказаў яе бессэнсоўнасць. Такую ж мэту стаўлю і я сам, раскрываючы заганы грамадства. Іншы раз я здзіўляюся, чаму выдавецтвы перакладаюць мае сатырычныя раманы больш ахвотна, чым больш сур'ёзныя творы. І часта шкадую аб гэтым. Я лічу сябе добрым чалавекам, люблю дзяцей, птушак, прыроду, а па маіх перакладных творах можа скласціся пра мяне няправільнае ўяўленне.

— Аб маіх «хобі» магу сказаць, што люблю старую культуру, раскопкі, музеі. На мастацкія выстаўкі люблю хадзіць адзін — перад карцінай магу прастаяць цэлую гадзіну. У маладосці і сам захапляўся жывапісам, аднак у час пакінуў гэтае захапленне. Думаю, што на шчасце для фінскага жывапісу... Але страсць да прыгожага з году ў год расце...

На наступнае традыцыйнае пытанне пісьменнік адказвае, што ўжо на працягу некалькіх гадоў працуе над вялікім гістарычным раманам, які выкрывае доларавы неакаланіялізм у Лацінскай Амерыцы.

— Не спяшаюся, хачу хоць раз напісаць такую кнігу, якой буду задаволены сам...

З захапленнем гаворыць Марці Ларні аб сувязях з калегамі па пяры ў Савецкім Саюзе.

— Магу сказаць, што ў мяне ў вашай краіне многа асабістых знаёмых і добрых сяброў сярод пісьменнікаў. Мы перапісваемся, сустракаемся то ў Маскве, Ленінградзе або Таліне, то ў Хельсінкі. Апрача таго, у мяне добрыя адносіны з агенцтвам друку Навіны, з часопісамі «Новое время», «Огонек», «Смена», «Советская женщина». І я глыбока перакананы, што асабістыя кантакты ў многім садзейнічаюць развіццю адносін паміж народамі. Мы, пісьменнікі, сустракаемся без пратакола, гаворым прама, спрачаемся. Але застаёмся сябрамі. І іменна гэта галоўнае.

У заключэнне пісьменнік просіць перадаць прывітанне ўсім яго шматлікім сябрам у Савецкім Саюзе.

К. КРЭЛ,
карэспандэнт ТАСС.

Хельсінкі.

ФРГ

АБ ЧЫМ СПЯВАЮЦЬ У НДП

Хрыплыя галасы гарлапаняць:

Шлёмы надзець, забралы
апусціць.
Наперад, разагнаць
дэманстрацыю апазіцыі.
Мы ўзяліся за справу жорстка
І праз пяць хвілін усталявалі
парадак...

Гэта песня была музычным фонам усіх кадраў дакументальнага фільма. Тэлевізійная камера перанесла нас у вялікую залу ў горадзе Евенштэтэ каля Рэндсбурга. Дзесяткі людзей прагна сочаць за тым, што адбываецца на сцэне. Ідзе дэманстрацыя хітрых прыёмаў, з дапамогай якіх можна проста і лёгка вывернуць рукі чалавеку, які стаіць побач і нічога не падазрае, збіць яго з ног, ператварыць у мяшок з касцямі.

Дзеянні інструктара сустракаюць шумнае адабрэнне. Задаволеныя фізіяноміі прысутных. Тоўстыя валасатыя ручышчы інструктара паскараюць рух, ён даходзіць да шаленства і ледзь не па-сапраўднаму глушыць свайго партнёра, які іграе «ўдзельніка дэманстрацыі».

Рэпарцёру заходнегерманскага тэлебачання нейкім цудам удалося зняць на плёнку практычныя заняткі аднаго з атрадаў так званай «Службы парадку» заходнегерманскай нацыянал-дэмакратычнай партыі, партыі Адольфа фон Тадэна. Пераймаючы прыклад гітлераўскіх штурмавікоў, неанацысты стварылі спецыяльную службу па расправе з удзельнікамі дэманстрацый антыфашыстаў і дэмакратаў.

Гэтыя атрады ўжо не раз пускаліся ў «справу».

...Хрыплыя галасы вядуць:

Гэта была ноч.
Ноч, калі выступаў Адольф
Тадэн...

Новыя часы — новыя песні. Але гэта зусім не азначае, што ў НДП забылі аб «песенным рэпертуары» сваіх папярэднікаў. Наадварот, гэты рэпертуар у пашане, як, між іншым, і многія ідэйкі і практычныя сродкі з нацысцкага арсенала. За прыкладамі далёка хадзіць не трэба. Зусім нядаўна прыхільнікі НДП ў час аднаго з перадвыбарных мітынгаў свабоднай дэмакратычнай партыі ў горадзе Хаме выканалі песенькі, якія былі ва ўжытку ў гітлераўскіх фашыстаў. Увайшоўшы «ў голас», нахабныя харысты-неанацысты заглушылі нават міністра ўрада зямлі Рэйнланд — Пфальц Эйхера, які выступаў з прамовай.

У Боне ж такія глухія, што не чуюць усё больш адкрытых неанацысцкіх песень. Або робяць выгляд, што не чуюць.

В. ВІНАГРАДАЎ,
карэспандэнт ТАСС.

Бон.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

10 кастрычніка

Першая праграма. 9-10 — тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. 9-ы клас. «Якуб Колас». Дакументальны фільм. 9-40 — наш кінаглобус. «Будапешт у суботу і нядзелю». Кінанарыс. 10-00 — навіны (М). 10-15 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. «Цуды прыроды». «Падарожжа сонечнага зайчыка». Перадача з Калінінграда. 10-30 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. «Свеціць зорачка» (М). 16-55 — праграма перадач. 17-00 — навіны (М). 17-15 — для школьнікаў. «Людзі ленінскай гвардыі». Д. Фурманаў. 17-45 — «Панарама навін». 18-15 — «Калі падымаюцца флагі». Рэпартаж з паста маладзёжнай рэдакцыі і ЦК ВЛКСМ на будаўніцтве мемарыяльнага цэнтра ва Ульянаўску. Перадача з Ульянаўска. 19-00 — «У. І. Ленін. Хроніка жыцця і дзейнасці». «Сэрца маці». Мастацкі фільм (М). 20-40 — «Эстафета навін». 21-15 — «А ў нас... у лістападзе». Музычная вясёлая праграма (М). 22-15 — «Майстры мастацтваў». Народная артыстка БССР Р. Кашэльнікава. 23-25 — «Знаёмцеся». Фільм-канцэрт. 23-45 — навіны (М).

Другая праграма. 17-15 — «Стандартызацыя і прагрэс». Тэлевізійны часопіс (М). 17-45 — «На актуальныя тэмы» (М). 18-15 — у свеце мастацтваў. «Адраджэнне». Навукова-папулярны фільм. 19-15 — дзіцячы экран. «Лісічкі-сястрычкі». Лялечны фільм. 19-45 — М. Ляскоў. «Зачараваны вандроўнік». Тэлевізійны спектакль. 21-35 — рэклама, аб'явы. 21-45 — «Спявае Леакадзія Масленнікава». Фільм-канцэрт. 22-15 — «Клічуць дарогі далёкія». Тэлевізійны альманах (М). 22-45 — у эфіры — «Маладосць». «Ало, мы шукаем таленты!» (М).

11 кастрычніка

Першая праграма. 8-55 — праграма перадач. 8-30 — для студэнтаў тэхнікумаў. «Тэарэтычная механіка». 9-00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9-45 — навіны (М). 10-00 — «Будзьце шчаслівыя». Музычная вясёлая праграма (М). 10-30 — «Жыццё танца». «Так пачынаецца балет». Пра Маскоўскае харэаграфічнае вучылішча ДАБТа (М). 11-15 — «Тыдзень планеты». Міжнародны агляд. 11-35 — «Музычная шкатулка». 11-50 — «Мяч над вадой». Тэленарыс пра першынство СССР па водным пола. 12-15 — «Здароўе». Тэлевізійны часопіс. 13-00 — тэлевізійны народны універсітэт. «Роля У. І. Леніна ў станаўленні і развіцці савецкай навукі і культуры» (М). 14-30 — для моладзі. «Дарогай бацькоў-герояў». Перадача падрыхтавана па пісьмах тэлегледачоў. 15-10 — «Белыя і чорныя». Шахматна-шашачны клуб. Аматарам шашак. 15-40 — у эфіры — «Маладосць». «Гарызонт». Перадача з Ленінграда. 16.40 — навіны (М). 17-00 — насустрач III Усесаюзнаму з'езду калгаснікаў. «Сельскі клуб». Трансляцыя на Маскву. 18-00 — праграма каляровага тэлебачання. 1. Для дзяцей. С. Багамазаў. «Дзве сасны». Прэм'ера тэлеспектакля. 2. «Татава жонка». Тэлефільм (М). 19-00 — «КВЗ-69» (М). 21-00 — «Ленінізм — сцяг нашай эпохі». «Галоўная рэвалюцыйная сіла сучаснасці» (М). 21-30 — «Нашы госці». Канцэрт лаўрэата міжнародных конкурсаў В. Ярэські (фартэпіяна). 22-05 — «Дзяўчына са скрынкай». Мастацкі фільм (М). 23-25 — іграе аркестр пад кіраўніцтвам Людвікоўскага (М). 00-25 — навіны (М).

Другая праграма. 11-15 — праграма Чыцінскай студыі тэлебачання (М). 14-30 — тэлевізійны тэатр для дзяцей. Н. Ільіна «Гуля Каралёва». Тэлеспектакль. Другая частка (М). 19-25 — па роднай краіне. «Варкута — горад шахцёраў». «У раёне абсалютнага нуля». Кінанарысы. 19-55 — «Міжнародны фестываль эстраднай песні». Фільм-канцэрт. 21-30 — праграма каляровага тэлебачання. «Ціхі Дон». Мастацкі фільм. Другая серыя (М).

12 кастрычніка

Першая праграма. 8-25 — праграма перадач. 8-30 — для студэнтаў тэхнікумаў. «Дэталі машын». 9-00 — «На зарадку станавіся». Ранішняя гімнастыка для дзяцей (М). 9-15 — навіны (М). 9-30 — «Будзільнік». Перадача з Кіева. 10-00 — «Музычны кіёск» (М). 10-30 — «Здароўе». Навукова-папулярная праграма (М). 11-00 — для дзяцей. «Марытэ». Мастацкі фільм. 12-30 — «Музычныя сустрэчы». Канцэрт калектыву мастацкай самадзейнасці 2-й Смаргонскай школы. 13-00 — для воінаў Савецкай Арміі і Флоту. Перадача з Сочы. 13-30 — «У свеце мастацтваў». Цэнтр Берліна. Перадача з ГДР. 14-00 — «Сельская гадзіна». Святочная перадача, прысвечаная Усесаюзнаму дню работнікаў сельскай гаспадаркі. 15-30 — К. Сіманаў. «Дым Айчыны». Спектакль Ленінградскага дзяржаўнага тэатра імя Камісаржэўскай. Перадача з Ленінграда. У перапынках — навіны (М). 18-00 — дзіцячы экран. «Паркалёвая вуліца». Мультыплікацыйны фільм. 18-20 — да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. «Пераклічка сельскіх клубаў». Расказ пра Даўгінаўскі сельскі клуб Вілейскага раёна. 19-00 — праграма каляровага тэлебачання. 1. Клуб кінападарожнікаў». 2. «Музычная праграма» (М). 20-30 — «Сем дзён». Міжнародная праграма (М). 21-15 — «Спявае Разі Армен». Фільм-канцэрт. 21-30 — «Вірынея». Мастацкі фільм. 23-15 — «Спартыўны тыдзень» (М). 23-30 — навіны (М).

Другая праграма. 11-00 — лаўрэаты Ленінскай прэміі. Мастакі П. Корын, В. Фаворскі, М. Анікушын (М). 11-30 — для юнацтва. «Шукальнікі». Тэлевізійны юнацкі клуб (М). 12-30 — для школьнікаў. «Творчасць юных». Канцэрт-нарыс. Перадача з Чэлябінска. 18-00 — у эфіры — «Маладосць» (М). 19-00 — «Алека». Фільм-опера. 20-00 — «Падарожжа ў будні». Дакументальны фільм. 1-я і 2-я часткі. 21-15 — праграма каляровага тэлебачання. «Ціхі Дон». Мастацкі фільм. 3-я серыя (М).

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР Минск

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. АТ 19309.